

A VÁD INTÉZMÉNYE A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN

JELIGE: „KÖZVÁDLÓ”

2012

„... a közvádoló ne hirtelenkedjék a váddal, ne hurczoljon alapos okok nélkül bíró elébe senkit, hanem tőle függvén a megindítás, szerezzon össze mindent, minél fogva a vádlottnak elmarasztalását reményllheti; csak így fogjuk elérni azt, hogy polgárok ok nélkül, önkényből nem fognak háborgattatni.”

(Szemere Bertalan, 1844)

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	4.
A vád fogalma	6.
1. Jogtörténeti előzmények	6.
2. A magyar szakirodalomban fellelhető fogalom meghatározások	7.
A hatályos szabályozás	14.
1. Előzmények	14.
2. A 2006. évi LI. törvény általános indokolása	15.
3. Az 1. § részletes indokolása	16.
4. A Be. rendelkezései (2. §)	19.
5. A szakirodalomban megjelenő álláspontok	21.
6. A törvényes vád formai követelményei	23.
7. A törvényes vád tartalmi követelményei	23.
8. A törvényes váddal kapcsolatos szervezeti kérdések	29.
9. Gyorsaság és törvényesség a büntetőeljárásban	33.
10. Néhány gondolat a Be. hatályon kívül helyezett 17. § (9) bekezdéséről	35.
FELHASZNÁLT IRODALOM	39.
FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK, BÍRÓSÁGI HATÁROZATOK	42.

Bevezetés

„A büntető ügyek sorsától emberek sorsa függ. Nemcsak a terheltté, hanem másoké is. A büntetőeljárás az osztálytársadalmakban sokszor különböző társadalmi érdekek és nézetek ütközőtere. A büntetőeljárás olyan hatalom, amely embereket törölhet ki az élők sorából, megfoszthatja őket a szabadságuktól, vagyonuktól, becsületüktől. A büntető eljárás útján békeidőben is háborút lehet folytatni. A büntetőeljárás az emberi szenvedélyek ütközőtere. A büntetőeljárásban a bírák rosszindulata, tévedése vagy tudatlansága tragikus következményekkel járhat. Ez a magyarázata annak, hogy a büntető eljárás lefolytatását jogi normák közé szorítják, nem bízzák a mikénti lefolytatását kinek-kinek a kénye kedvére. Igyekeznek olyan szabályokat felállítani, amelyek háttérbe szorítják az egyéni elfogultságot, a szenvedélyt, a rosszindulatot, a bosszút és kizárják a tévedést. A büntető eljárási jog az ezek ellen való garanciák rendszere...”¹

Az igazságszolgáltatás – különösen a büntető igazságszolgáltatás – az a tevékenység, amelyen keresztül az állam a legnagyobb mértékben beavatkozik az emberek életébe. Pontosan ezért – a mai vegyes rendszerű büntetőeljárás szabályaiból kifolyólag – van kiemelkedően fontos szerepe a büntető hatalom gyakorlásában az ügyésznek. Hatályos eljárási törvényünk, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: Be.) ügyészséggel kapcsolatos rendelkezései alapján kijelenthető, hogy rendkívüli hatalom van az ügyészség kezében. Ezért szükséges a felelősség mértékét és e hatalom gyakorlásának feltételeit is, ehhez képest meghatározni.² Az ügyésznek – a magánvád és a pótmagánvád esetét kivéve – diszkrecionális joga van annak eldöntésére, hogy melyek azok a cselekmények, amelyek jellegüknél, súlyuknál fogva oly mértékben sértik a társadalmi érdekeket, hogy az állam büntetőhatalmának érvényesítése látszik szükségesnek.

A vád képviselőjére jogosult ügyész mulasztásai, tévedései, felső utasítást megtestesítő cselekményei nem csak emberi sorsokat befolyásolnak, hanem megakadályozhatják az igazságszolgáltatás megvalósulását (helytelenül nem emel vádat, vádemelést részben mellőzi, nem fellebbez a felmentés ellen stb.). Szélsőséges esetben az ügyész azzal, hogy a vádat elejti, meg tudja akadályozni, hogy a független bíróság felmentő ítéletben kimondja a terhelt ártatlanságát. Sőt, az ügyész *quasi* bíróként is elbírállhatja az ügyet, amikor megrovás

¹ Király Tibor: A védelem és a védő büntetőügyekben. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1962.

² Hack Péter: A büntetőhatalom függetlensége és számonkérhetősége. Magyar Közlöny Lap- és Közlönykiadó. Budapest, 2008. 179. o.

alkalmazásával megszünteti a nyomozást, vagy akár jogos védelem címén hoz ilyen negatív határozatot.³ Az ügyész a büntetőeljárás azon szereplője, aki mozgásba hozza a büntető igazságszolgáltatás gépezetét. A vádemelés az eljárásnak az kiemelkedően fontos mozzanata, amellyel az eljárás egy más minőségbe, a nyilvánosság elé kerül (mivel még zárt tárgyalás tartása esetén is nyilvánosan kerül sor az ítélet meghozatalára).

A vádemelés azt is maga után vonja, hogy az eljárásban addig gyanúsítottként szereplő személy is egy más minőségbe kerül, vádlott lesz belőle. A vádlotti minőség pedig konkrétabbá teszi a bűnössége megállapításának kilátását. Az esetek többségében, a bíróságok túlterheltsége miatt az eljárás megszüntetése vagy felmentő ítélet meghozatala esetén is, a terhelt évekig áll büntetőeljárás hatálya alatt és szenved el szükségképpen az ezzel járó hátrányokat, alapjogainak korlátozását (emberi méltósághoz való jog, jó hírnévhez való jog, személyi szabadsághoz való jog stb.), a társadalom megvetését. Annak következtében, hogy az eljárás ésszerű határidőn túlra nyúlik, semmi nem akadályozhatja meg, hogy a vádlottban a társadalom potenciális bűnelkövetőt lásson.

Ezért van kiemelkedő jelentősége azoknak a szabályoknak, amelyek a vádat, vádemelést és a vádiratot szabályozzák. A törvényalkotónak tehát meg kell akadályoznia, hogy a formai és tartalmi szempontból hiányos, nem megfelelően alátámasztott vád alapján kerüljön sor a terhelt elleni eljárásra. A jelenleg hatályos Be.-nek a törvényes vádra vonatkozó rendelkezései nem csak azt határozzák meg, hogy melyek a minimális tartalmi és alaki feltételei annak, hogy az ügy bírósági szakaszba kerüljön, hanem a materiális védelem egyik eszközeként azt is hivatottak megakadályozni, hogy az ügyész kellő indok nélkül önkényesen próbálja meg az állami büntetőigényt érvényesíteni, a terhelt felelősségre vonását kezdeményezni.

A vádemelés az eljárás menetében azért is kiemelkedő jelentőségű mozzanat, mert a vád benyújtásával beáll a bíróság döntési kötelezettsége, s maga a bíróság is csak törvényes vád alapján tud a törvénynek megfelelő döntést hozni a vádlott büntetőjogi felelősségéről.

³ Tremmel Flórián: Adalékok a közvádmonopólium kérdéséhez In Emlékkönyv Dr. Cséka Ervin tiszteletére. JATE. Szeged, 1992.

A vád fogalma

1.

Jogtörténeti előzmények

A büntetőeljárás vád nélkül fogalmilag sem képzelhető el, a bíróság tevékenysége feltételezi a vádat. A 19. század elején született meg a felismerés, hogy a bűncselekménnyel az egész közösséget sérelem éri. Emiatt akkor is fel kell lépni, ha maga a sértett (áldozat) nem emelt volna vádat. Ez a közvádloi intézmény felállítását tette szükségessé. Az 1808. évi *Code d' Instruction Criminelle* rendelkezései szerint a vád olyan közfunkció amely, a bűncselekmény folytán keletkező társadalmi büntető igényt tartalmaz, amely felett csak a társadalom (állam-közösség) rendelkezhet, általában az anyagi törvényekben meghatározott keretek között és módon. Ezért annak érvényesítése a törvény által kijelölt közmegbízott feladata. Itt a vád fogalma nem tartalmaz mást, mint a közrend és a társadalom érdekei sérelmének következtében keletkező, a társadalmat reprezentáló államot megillető igényt. Ennek a közmegbízott kezében az a funkciója, hogy a megsértett közrend helyreállítása érdekében érvényesítse ezt az igényt.

Dogmatikailag árnyaltabban vizsgálva, az igény az alanyi jognak az a létszaka, amikor az bírói úton, állami eszközzel kikényszeríthető. Az igényérvényesítés, vagyis az alanyi jog kikényszerítése a legalitás elve alapján a közmegbízott kötelezettsége. Először a jogosultaknak, kezdetben magának az egyénnek, a nemzetségnek később az egész közösségnek, a társadalomnak (államnak) a büntetendő cselekmény elkövetésével, az alanyi joga az igény állapotába kerül. Alanyi jog alatt evidens módon a következőket kell értenünk. Mindenkinek joga van arra, hogy életét, testi épségét, egészségét, vagyonát ne károsítsák, őt magát ne fosszák meg attól, azt tartsák tiszteletben (alanyi jog negatív oldala). Az alanyi jog magában foglalja azt is, hogy az igény érvényesítésének keretében annak megsértője nyerje el méltó büntetését (alanyi jog pozitív oldala). A történelem során a társadalom eljutott oda, hogy az egyes személy alanyi jogának megsértése esetén magának a társadalomnak (s az őt képviselő államnak) kell fellépni a bűnös személy ellen. Csak így garantálható, hogy a sérelmet szenvedett személynek és a társadalom többi tagjának alanyi joga nem fog sérelmet szenvedni a későbbiekben, az elkövető illetve más személyek által. Ez eredményezi a közvádloi hatóságok felállítását, amelyek az alanyi jog megsértése esetén fellépnek és az állam nevében érvényesítik az elkövető felelősségre vonására irányuló társadalmi igényt.

2.

A magyar szakirodalomban fellelhető fogalom meghatározások

Az inkvizitórius eljárás korszakában fogalmilag nem beszélhetünk vádról, mint a büntetőeljárás intézményéről. Ekkor nem létezett elkülönült vádhatóság, az eljárási funkciók sem oszlottak meg, az eljárás megindításához (s akár a büntetőjogi felelősség megállapításához is) elegendő volt a puszta pletyka, a szóbeszéd. Az eljárás a bűnösség vélelmére épült s a terhelt csupán tárgya volt az eljárásnak. Ennek következtében a vád fogalma sem igazán értelmezhető az inkvizitórius rendszerben.

Vuchetich Mátyás a magyar büntetőjog rendszeréről írott művében, két büntetőeljárási rendszer, az inkvizitórius (nyomozóelvű) és az akkuzatórius (vádlevű) rendszer eszméi találkoznak, keverednek egymással. Az általa felvázolt rendszerben a bűnügyi vizsgálat az eljárás azon szakasza, amikor a terhelt büntetését vagy felmentését megalapozandó, az illetékes bíró hivatalból szerez ismereteket az adott bűncselekményről. Fogalmilag tehát itt sem jelenik meg az eljárásban a vád intézménye. A szerző szerint a bűncselekmény gyanúját megalapozza különösen a megalapozott rossz hírnév, a bűncselekmény elkövetésén való tettenérés, az elkövető beismerése, a feljelentés.⁴ Ezek után a körülmények komplexusa határozza meg a bíró további teendőit, vagyis ő az, aki az általa összegyűjtött anyag ismeretében folytatja az eljárást. A feljelentő nem vádlóként, vagy magánvádlóként jár el, alakalmilag beszél a bűncselekményről. A feljelentők önkéntesek vagy kényszerű feljelentők, akik a rájuk rótt kötelességből kifolyólag kell, hogy feljelentést tegyenek. Érdekes még megemlíteni referens szerepét. Ő volt az eljárás azon szereplője, aki előadta az ügyet a bírónak. Az előadás azt az eljárási cselekményt jelentette, amikor a büntetőügyet, minden bizonyítékával és indítványával világosan és áttekinthetően előterjeszti. Azonban a referenst sem tekinthetjük vádlónak, aki netán vádat emelne, mivel az ő szerepe kimerült az előadásban, mégpedig annak az anyagnak az előadásában, amit a bíró a vizsgálat során előkészített, és ami miatt megindították az eljárást.

Pauler Tivadar Büntetőjogtan című művében a korabeli osztrák büntető perrendtartás rendelkezéseit elemezve kifejti, hogy a tisztí ügyész befolyása és működése a büntető eljárás minden részére a kezdetétől a befejezéséig kiterjed. *„Különösen az elővizsgálati iratok nyomán előterjesztést tesz, szükségeshez képest a vizsgálat kiegészítését szorgalmazza,*

⁴ In: A Magyar Jogtudomány Klasszikusai: Vuchetich Mátyás: A Magyar Büntetőjog Rendszere. II. Könyv Gyakorlati Büntetőjog. Magyar Királyi Egyetem Nyomdája. Buda, 1819. 66. o.

perbefogás esetén a bűnvádi keresetet megindítja, a pör felvételét eszközli, folyamában a megkívántatott bizonyítékokat előállítja...” A szerző kiemeli, hogy az ügyész, mint a törvényes rendnek őre, nemes hivatása teendőinek szorgalmas, buzgó és lelkiismeretes teljesítésére köteleztetik.⁵ E kritériumot az eljárás megindítására – tulajdonképpen a vádemelésre – vonatkoztatva, átvitt értelemben a váddal kapcsolatos általános követelményként is értelmezhetjük.

Balogh Jenő vád alatt a következőt érti: a vádlónak az a perjogi cselekménye mellyel az állam büntetőjogának érvényesítése végett a terheltet a büntető bíróság elé idézteti s a büntető cselekmény tényálladékának megállapítására és a büntetés helyes kiszabhatására szükséges bizonyító anyagot a bíróság elé terjeszti.⁶ A később említendő szerzőkhöz képest itt már körülhatárolt vádfogalommal találkozunk. Ez egy olyan perjogi cselekmény amely, alakiságokhoz kötött, a vádló jelen esetben a királyi ügyészség (mint közhatóság) vagy fő- illetve a pótmagánvádló az, aki jogosult volt e cselekmény elvégzésére. A vád tartalmi kritériumaként jelenik meg, hogy tartalmazza a bírósági eljárás lefolytatásához szükséges bizonyítékokat, amelyek alapján a büntetőjogi felelősség kérdésében dönteni lehet. A törvényesség követelményével itt nem találkozunk, de a szerző kifejti, hogy a nyomozás és a vádemelés során a vádlónak az anyagi igazság szem előtt tartásával törekednie kell arra, hogy minden olyan körülményt megállapítsanak, amelytől a bűnösség kérdésének lelkiismeretes eldöntése, valamint a büntetés mértékének igazságos megállapítása függ. Maga a törvényesség a váddal kapcsolatosan nem kerül hangsúlyozásra, de a szerző általánosságban a következőket emeli ki. *„Lehetőleg figyelembe kell venni, illetőleg kímélni kell a terheltnek az egyéni és polgári jogait és mind a bírósági szervezet, mind az eljárás folytatása körül alkotmányjogi biztosítékokat kell felállítani az egyéni szabadság és alkotmányos jogok védelmére.”*⁷

Vámbéry Rusztem, a vádirat kapcsán beszél magáról a vádról illetőleg annak fogalmáról. A vádirat a vádlónak alakszerű írásbeli indítványa, amelyben a megjelölt terhelt illetve terheltek ellen *in concreto* meghatározott bűncselekményre vagy bűncselekményekre vonatkozó adatok és bizonyítékok alapján vádat emel és a főtárgyalás kitűzését kéri.⁸ A vádat az arra jogosultnak, vagyis a vádlónak bizonyítékok és megfelelő adatok birtokában tett alakszerű indítványa – a vádirat – testesíti meg, ez hordozza a büntetőjogi felelősségre

⁵ Pauler Tivadar: Büntetőjogtan II Kötet: Anyagi Büntetőjog Különös Része, Alaki Jog. Kiadja Pfeifer Ferdinand. Pest, 1870. 340-341. o.

⁶ Balogh Jenő: A Büntető Perjog Tankönyve. Grill Károly-Féle Könyvkiadó Vállalat. Budapest, 1906. 17. o.

⁷ Balogh Jenő: A Büntető Perjog Tankönyve. Grill Károly-Féle Könyvkiadó Vállalat. Budapest, 1906. 186. o.

⁸ Vámbéry Rusztem: A bűnvádi perrendtartás tankönyve. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1916. 222. o.

vonásra irányuló igényt. Ezáltal a Vámbéry magát a vádat a vádirat részeként kezeli, magáról a vádról azzal kapcsolatosan a törvényesség követelményéről nem beszél.

Angyal Pál sem foglalkozik elkülönülten a vád intézményével, dogmatikailag nem választja szét a vádirat és a vád fogalmát. Az ő tankönyvében is a vádirat kapcsán kerülnek kifejtésre azok az elemek melyeket a vád fogalmi elmeiként azonosíthatunk. Megfogalmazásában a vádirat a vádlónak írásba foglalt, törvényszerű kellékekkel bíró indítványa, melyben határozott személy ellen, konkrét bűncselekmény miatt, megfelelő bizonyítékok alapján vádat emelve a fő tárgyalás kitűzését kéri az e kérdésben határozni hivatott bíróságtól. Megemlíti viszont, hogy a vádirat – tulajdonképpen maga a vád – csak alapos gyanúra támaszkodhat, mivel a vádlónak érdekében áll, sőt kötelessége, hogy csak alapos gyanú esetén adjon vádiratot.⁹ Itt tehát a törvényességre utalhat az a követelmény, hogy a vádiratnak (s nem a vádnak) törvényszerű kellékekkel kell bírnia, amely adott esetben a bűnvádi perrendtartásról szóló törvény által felsorolt kötelező tartalmi elemeket jelenti.

Finkey Ferenc a bűnvádi eljárás megindításának feltételei cím alatt a magyar bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvény (továbbiakban: Bp.) 1.§-át elemelve foglalkozik a vád intézményével. A Bp. szerint a büntető eljárás megindításának feltételei a következők: valamely bűncselekmény nyomatékos gyanúja, törvényes vád, törvényes bíróság, és az eljárás törvényessége. Ezek nélkül az eljárás vagy egyáltalán meg sem indítható, vagy nem nevezhető bűnvádi eljárásnak. Az általános polgári szabadság biztosító s egyben alkotmánybiztosító az, hogy bűnvádi eljárás az állampolgár ellen csak törvényes formában s alapos gyanúra épített vád folytán indítható meg s így alaptalan zaklatásoktól a polgárok védve vannak.¹⁰ Itt megjelenik, a törvényesség fogalma a váddal kapcsolatban, azonban nem kerül bővebben kifejtésre, hogy a szerző mit ért ez alatt s e kritérium is inkább az eljáráshoz mintsem a vádhoz kötődik. Törvényesség kapcsán nyilvánvalóan magának a Bp. rendelkezéseinek való megfelelést érthetjük. Ez túlnyomórészt formai szempontból azt jelenti, hogy a vád az arra jogosulttól származzon, tartalmi szempontból pedig azt, hogy a vádiratban szereplő tényállítások és bizonyítékok alapján nyomatékos gyanú álljon fenn arra vonatkozóan, hogy a vádlott bűncselekményt követett el.

A Balogh Jenő, Edvi Illés Károly és Vargha Ferenc által írt Bp. kommentár is hasonlóképpen fogalmaz. Vád alatt, a vádra jogosítottnak a büntető bírói eljárás megindítására irányuló indítványát kell érteni. Azonban vád fogalmát kitágítják annyiban, hogy nem csupán a formális vádiratot értik vád kifejezés alatt, hanem a vizsgálat elrendelése

⁹ Angyal Pál: A Magyar Büntetőeljárásjog Tankönyve II. kötet. Atheneum. Budapest, 1917. 48. o.

¹⁰ Finkey Ferencz: A Magyar Büntető Eljárás Tankönyve. Potter Zsigmond Kiadása. Budapest, 1899. 207. o.

íránt (Bp. 104. §) tett, mind az eljárásnak a más tetteire való kiterjesztését célzó indítványt (Bp. 106. §) valamint a sértettnek a járásbíróóság előtt tett feljelentését (Bp. 525. §) is ide sorolják.

11

Irk Albert művében sem találkozhatunk a vád intézményével elkülönülten. A szerző kizárólag a vádirat és annak kellékeit tárgyalja, a vád csak a vádemelés kapcsán kerül említésre, amit a vádirat benyújtásával azonosít. „*Vádirat alatt a vádlónak azon alakszerű írásbeli indítványát értjük, amelyben a megjelölt terhelt ellen és meghatározott bűncselekményekre vonatkozó adatok és bizonyítékok alapján vádat emel és a főtárgyalás kitűzését kéri.*”¹²

A Bp.-hez írt második kommentárban Auer György kifejti, hogy az ügyésznek a jogi és ténybeli helyzet megítéléséhez szükséges összes adatok ismerete mellett (tehát a nyomozás lezárását követően) kell állást foglalnia az ügy további sorsát illetően. Ha az állapítható meg, hogy az eddig egybegyűjtött bizonyítékok a terhelt bűnösségének megállapításához és elítéléséhez elegendőek, a vádhatósági indítványt a vádirat (vádindítvány, tárgyalás kitűzését szorgalmazó indítvány) foglalja majd magában. A szerző több, Bp.-ben foglalt biztosítékot is említ, melyek azt szolgálják, hogy a vádirat s ezzel a vád is csak olyan alapos bizonyítékokra építkezzék, amelyek majd a jogi bizonyosságot kívánó, bűnösséget kimondó ítéletnek alappillérül szolgálhatnak. Mindezek ellenére azonban indokoltnak mutatkozik, hogy bírói fórum ellenőrizze a vádhatóság döntésének alaposságát, bírói határozat döntse el azt, vajon az előkészítő eljárás során megszerzett terhelő bizonyítékok valóban olyan alaposak-e, hogy azok figyelembe vételével a bűnösség megállapítását el lehet várni.

Hangsúlyozza azt is, hogy az ügyésznek szakmai kötelessége, hogy csak bizonyítékokkal a jogi bizonyosság szintjét elérően alátámasztott vádat nyújtson be a bíróságnak. Itt is tartalmi követelményként jelenik meg az, hogy a vád kellően alátámasztott legyen (szerző azonban azt, hogy e követelmény alatt pontosan mit ért nem határozza meg), továbbá a vádat a vádhatósággént eljáró ügyész – magánvád esetét leszámítva –, mint arra jogosult nyújtja be a bírósághoz (formai követelmény). További garanciaként jelenik meg, hogy a vád „elfogadhatóságáról” a bíróságnak kell döntést hozni, s csak az erre irányuló pozitív döntés

¹¹ Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferecz: A bűnvádi perrendtartás magyarázata. Grill Károly Könyvkereskedése. Budapest, 1899. 212. o.

¹² Irk Albert: A Magyar Büntető Perjog Vezérfonala. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt. Pécs, 1931. 127. o.

után folytatódhat az eljárás.¹³ Ez azonban sértheti az eljárási funkciók megosztásának elvét, illetve az ügyészség vádemeléssel kapcsolatos jogosítványait.

Auer György tankönyvében, a vádiratról szóló részében tesz bizonyos elhatárolásokat a két fogalom kapcsán annak ellenére, hogy több helyen is szinonimaként kerül említésre a vádirat benyújtása és a vádnak, mint igénynek a bíróság előtt történő érvényesítése (vádemelés). Hangsúlyozza, hogy a nyomozás illetve a vizsgálat befejezését követően a bűnvádi per ügydöntő fontosságú szakaszához érkezik el, mivel (a Bp. rendelkezései értelmében) először a vádló átvizsgálja az eddig összehordott bizonyítási anyagot, abból a szempontból, hogy az alkalmas-e a terhelt bűnösségének valószínűsítésére. Az a tény, hogy a vádirat benyújtása (vádemelés) előtt a vádló a bizonyítékokat már lelkiismeretesen átvizsgálta és meggyőzőnek találta, vonja maga után azt, hogy a vádló a bírósági eljárás szakaszában (tárgyaláson) e meggyőződésének megfelelően álláspontja helyessége mellett kiáll és annak elismerését kívívni törekszik.

*„A vádló megfontolásának eredménye abban jut kifejezésre, hogy ha a vád képviselőjétől való elállást nem tartja indokoltnak, vádiratot nyújt be. A vádiratban jelentkezik első alkalommal a vád azzal a tartalommal, amelynek megfelelően a bűnösséget kimondó ítéletet elérni törekszik.”*¹⁴ Megjelenik a vádiratnak az a fontos tulajdonsága, hogy megtestesíti és hordozza a vádat, mint az ügyész által képviselt és érvényesíteni kívánt társadalmi igényt. Ebből következően felfedezhető bizonyos mértékű elhatárolás még akkor is, ha a mű magáról a vádról önmagában, elkülönülten nem beszél, azt a vádirat *quasi* fogalmi elemeként kezeli. Annyiban is haladóbb álláspontot foglal el a szerző, hogy meghatározásában hangsúlyozza a vád az, ami kitölti tartalommal magát a vádiratot, így annak központi tartalmi elemként értelmezhető.

A Móra Mihály és Kocsis Mihály által írt tankönyv IX. fejezetében már találunk egy fogalom meghatározást. *„A vád az a meghatározott alakiségokhoz kötött büntető eljárási cselekmény, amelyet érvényesítve, a büntető eljárás fő személye a bíróságtól a közelebbről körülírt bűncselekmény alapján a meghatározott terhelt bűnösségének megállapítását kéri, és megbüntetését indítványozza.”* A vád elsősorban indítványi tartalmú akarat-kijelentés, de a tényállásra nézve tudomás-kijelentési elemeket is tartalmaz. A vád nemcsak keletkezésében, hanem meglétében is eljárási tényező, az eljárás során – bár közben változhat – végig fenn

¹³ Dr. Auer György – Dr. Medelényi László: A Bűnvádi Eljárási Jog III. kötet. ATHENAEUM Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat. Budapest, 1931. 158. o.

¹⁴ Auer György: Magyar Bűnvádi Eljárási Jog. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt. Pécs, 1938. 212-213. o.

kell állnia.¹⁵ A vád tehát az arra jogosulttól származó, megfelelő formában (vádirat) megtett eljárási cselekmény, melynek tartalmi eleme cselekmény (történeti tényállás) leírása melyet a vádló minősít. Meghatározott bűncselekmény alapján kéri a büntetőjogi felelősség megállapítását. Tartalmi elem továbbá az bűnösség megállapítására irányuló indítvány is. Formai kritériumként megjelenik továbbá, hogy az igény érvényesítésére nem akárci, hanem a büntetőeljárás főszemélye, azaz a közvádló jogosult.

Farkas Ákos és Róth Erika a következőket írják. A vádemelés – ennek alapján a vád maga is – részben a nyomozás értékelése, hiszen csak a megfelelő és eredményes nyomozás alapozhatja meg az ügyész azon döntését, hogy bíróság elé viszi a terhelt cselekményét. Az ügyész döntése – a vádemelés és maga a vád is – azt a meggyőződését fejezi ki, hogy bűncselekmény történt és azt a terhelt követte el, akinek a felelősségre vonása nem ütközik akadályba. Az ügyész a vádemeléssel azt juttatja kifejezésre, hogy a nyomozási iratok alapján milyen a terhelt felelősségét megalapozó tényeket állapított meg és ezekkel kapcsolatban mi a jogi álláspontja.¹⁶ A vád továbbá az ügyész indítványa a bíróság felé, arra vonatkozóan, hogy a vádban megjelölt cselekmény miatt a vádlott bűnösségét állapítsa meg illetve mentse fel amennyiben a vádlott kóros elmeállapota miatt nem büntethető.¹⁷

*„A vád az arra jogosulttól származó a bírósághoz intézett megindokolt indítvány, amely arra irányul, hogy a bíróság állapítsa meg a vádlott bűnösségét a meghatározott bűncselekményben és emiatt őt büntesse meg, vagy vele szemben más jogkövetkezményt alkalmazzon.”*¹⁸ Király Tibor vádmeghatározása is utal a vád formai és tartalmi elemeire is. A vád formailag indítvány, amely a jogosulttól származik (formai követelmény), tartalmában pedig a jogilag minősített cselekmény (bűncselekmény) leírása és az anyagi jogi szabályoknak megfelelő büntetés illetve intézkedés bíróság általi alkalmazásának indítványozása.

A Tóth Mihály által szerkesztett tankönyv szerint: A vád a vádemelésre jogosult személy bírósághoz címzett indítványa a büntetőjogi felelősség megállapítására és az arányosnak tartott jogkövetkezmények alkalmazására.¹⁹ Itt egy „redukált” vádfogalommal találkozunk, amely a törvényes vád fogalmi elemei közül csak az alaki legitimációra tér ki, a tartalmi elemekkel kapcsolatosan csak egy tág meghatározást ad. A meghatározás indítvánnyról beszél, nem választódik szét tehát vádnak és az azt hordozó vádiratnak a

¹⁵ Móra Mihály – Kocsis Mihály: A Magyar Büntetőeljárás Jog. Tankönyvkiadó. Budapest, 1961. 157. o.

¹⁶ 14/2002 (III. 20.) AB Határozat

¹⁷ Farkas Ákos – Róth Erika: A büntetőeljárás. Complex Kiadó. Budapest, 2007. 249. o.

¹⁸ Király Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris Kiadó. Budapest, 2008. 160. o.

¹⁹ Dr. Bánáti János – Dr. Belovics Ervin – Dr. Csák Zsolt – Dr. Sinku Pál – Dr. Tóth Mihály – Dr. Varga Zoltán: Büntető Eljárásjog. HVG – ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2009. 346. o.

fogalma. Hangsúlyozottan kerül előtérbe az indítvány célja, ami a vádnak, mint a felelősségre vonás iránti társadalmi igénynek az érvényesítése, azaz a felelősség megállapítása és a jogkövetkezmények alkalmazása. Ezt a célt azonban a törvényes vád tartalmi kritériumainak betartásával, a tartalmi oldalt képező elemek indítványba foglalásával lehet elérni, erről azonban a definíció nem beszél, holott fogalmi elemként való feltüntetése indokolt. Szintén hiányosságként értékelhető, hogy a törvényesség követelményének említése ugyancsak nem képezi részét a szerzők által alkotott fogalomnak.

Összefoglalva elmondható, hogy az inkvizitórius eljárás korszakában a vád intézménye nem volt ismeretes a büntetőeljárásban, a vizsgálatot a bíró folytatta le, és az általa összegyűjtöttek alapján határozott az eljárás folytatásáról. Később a közvádlói hatóság felállítása után sem vált szét egymástól teljes mértékben a vádnak, mint a büntetőjogi felelősségre vonás iránti társadalmi igénynek és a vádiratnak, mint ezt a bíróság felé megfogalmazott, határozott kérelemmel érvényesíteni kívánt igényt hordozó és a büntető eljárás megindításához szükséges egyéb adatokat tartalmazó indítványnak a fogalma (Balogh Jenő által meghatározott vádfogalom is egy perbeli cselekményt takar). Kezdetben nem különült el teljesen e két fogalom, sem pedig az, hogy a vádirat amellett, hogy annak minden kellékével együtt megtestesíti a vádat, egyfajta eszközül is szolgál ezen igény bíróság előtt történő érvényesítésére.

Az 1960-as évekre kristályosodtak ki a szakirodalomban azok tartalmi kritériumok, amelyeket a vádnak tartalmaznia kell. Meg kell azonban említeni, hogy a vádirat kötelező tartalmi kellékeit már a Bp. is szabályozta, így itt is fellelhetők voltak tartalmi követelmények, de nem kifejezetten magával a váddal kapcsolatosan. Tartalmi szempontból a törvényességet sokáig a hatályos büntetőeljárás törvény rendelkezéseinek (vádirat kötelező tartalmi elemei, a törvény által megkívánt gyanú szintjét elérő bizonyítékokkal való alátámasztottság stb.) való megfeleléssel azonosították. A formai követelmények már hamarabb kodifikálást nyertek, hiszen kezdetben a törvényességet szinte kizárólag azzal azonosították, hogy a vád a vádemelésre jogosulttól származzon.

A hatályos szabályozás

1.

Előzmények

Amellett, hogy már a Bp. elfogadása előtt elkészült törvényjavaslatok is (1872., 1882., 1886., 1888.) szigorú következetességgel kívánták a vádrendszert törvénybe iktatni, a Bp. is rögzítette, a *nemo iudex sine actore* elvét vagyis, hogy bírósági eljárásnak csak vádra van helye. A Bp. pedig a bünvádi eljárás egyik előfeltételének tekintette a törvényes vád meglétét. Ennek ellenére büntetőeljárásai törvényeink sokáig adósak maradtak a magának a vád fogalmának illetve a váddal szemben támasztott követelmények meghatározásával.

A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény 9. § (2) bekezdésében csupán annyit rögzített, hogy bírósági eljárás csak törvényes vád alapján indulhat, deklarálja a vádhoz kötöttség elvét, miszerint a bíróság csak annak a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek. Megjelenik a váddal szemben támasztott követelményként a törvényesség, azt azonban, hogy a jogalkotó mit ért törvényességen nem határozta meg.

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, kihirdetésekor szövege még szószavúban fogalmazott. A 2. § (1) bekezdésben rögzítette, hogy a bíróság az ítékezés során, vád alapján jár el. A törvényességre utalás itt kikerült a törvény szövegéből, maradt maga a vád megjelölés. Ennek eredményeként az addig sem túlcizellált szabályozás még jobban karcsúsodott, jelentősen lerontva ezzel a jogbiztonság követelményét. Ezáltal azt a lehetőséget is bezárta a törvényalkotó, hogy a nyilvánvalóan tág „törvényesség” fogalmát a bírói gyakorlat töltse meg tartalommal természetesen olyan formában, hogy az ne korlátozza az ügyészséget a vádemelési funkciójának gyakorlásában. A megfogalmazás nyilvánvalóan az ügyészségnek kedvezett. Lehetővé tette, hogy az ügyészség adott esetben hiányosan megszerkesztett, általánosságban körülírt vádirati tényállás alapján, kellő bizonyítékok hiányában citáljon valakit büntetőbíróság elé. Nem állítom, hogy erre tömegesen sor került volna, de szerintem egy szabályozás már nem megfelelő, ha ilyen esetek előfordulásának lehetőségét megengedi. Nyilvánvalóan akkor is léteztek az ügyészségen belül bizonyos szakmai szttenderdek a vádemeléssel kapcsolatosan, de a bíróság nem szüntethette meg az eljárást arra alapozva, hogy az ügyész egy belső szabályzatnak nem tett eleget.

E pozíciót kívánta megőrizni a Legfőbb Ügyész a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról szóló 2006. évi LI. törvény (továbbiakban: Novella) tervezetével kapcsolatosan tett észrevétele, illetve a kodifikáció során képviselt álláspontja. Véleményem szerint a Legfőbb Ügyész nem igazán akarta megérteni a törvénymódosítás indokait, illetve a

tervezet által tartalmazott definícióban (tévesen) csak az ügyészség vádemeléssel kapcsolatos alkotmányos jogainak „korlátozását” látta. A tervezet 2. § (2) bekezdésébe pedig az alábbi szöveget javasolta. *„Törvényes a vád, amelyet az ügyész emel. A magánvádló és a pótmagánvádló által emelt vád is törvényes, ha az nem sérti az 52. és 53. § rendelkezéseit.”*²⁰

Polt Péter véleményében kifejtette, hogy a szerinte egyébként szükségtelen és zavaros definíció nyilvánvaló céljának tekinti, hogy tudatosan szűkítse és bírói mérlegelés függvényévé tegye az akkori Alkotmány 51. § (2) bekezdésébe által az ügyészségnek biztosított vádképviselési jog gyakorlását. Kifejtette, hogy a törvényes vád fogalma nem terjeszthető ki annak tartalmi ismérveire, csak annyit jelent, hogy a törvény a vádlói jogkör gyakorlását meghatározott feltételekhez köti.

Mint azt a bevezetőben említettem a Novella által beiktatott (2) bekezdés, alaki és tartalmi minimumkövetelményeket tartalmaz, nem korlátozza az ügyészséget alkotmányos jogainak gyakorlásában. Csupán arra szolgál, hogy a terheltek szintén alkotmányos jogait, melyeket a büntetőeljárás nem titkoltan korlátoz, védelemben részesítse. Nem teszi lehetővé az eljárás megindítását (és a jogkorlátozást) olyan vád esetében, amely ezeknek az elemi követelményeknek nem felel meg.

A javaslat abban az időben született, amikor az akkor hatályos büntetőeljárásról szóló törvény 241.§ (1) bekezdése meghatározta azon eseteket, melyeknél kötelező volt az ügyészi részvétel a tárgyaláson. A javaslatból kiindulva az is előfordulhatott, volna, hogy az ügyész nem vesz részt a tárgyaláson mivel az nem kötelező, s a bíróság ott áll egy használhatatlan vádirattal, amiből adott esetben még az elkövető személye sem olvasható ki világosan. Az ügyész sehol az eljárást pedig nem lehet lefolytatni.

2.

A 2006. évi LI. törvény

Általános indokolása

A törvényes vád fogalmát a Novella iktatta be a Be. szövegébe. Az általános indokolás szerint a Be. hatálybalépése óta eltelt két év jogalkalmazói tapasztalatai felszínre hozták azokat a jogalkotási hiányosságokat és pontatlanságokat, amelyek a törvény szövegében fellelhetők és a gyakorlati munkát nehezítik. A gyakorlati igények is a törvény többségében technikai, bizonyos helyeken koncepcionális jellegű módosítását igényelték.

²⁰ Legfőbb Ügyész Bf. 1046/2005. szám. 2005. május 14.(IM/Büntet/2005/125/166) Észrevételek és javaslatok a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításának tervezetével kapcsolatban.

Az indokolás szerint rendkívül fontos, a Novella egyik jellegadó sajátosságaként megemlítenő rendelkezés a 2. § és a 75. § kiegészítése, amely a vád és az ítékezés funkciójának pontosabb elhatárolását hivatott elősegíteni. A javaslat megfogalmazza a törvényes vád definícióját, alapelvi szinten rögzíti a vádhoz kötöttség elvét, ugyanakkor az eljárási feladatok következetes szétválasztása érdekében rendelkezik arról, hogy a vádló indítványának hiányában a bíróság a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök felkutatására és megvizsgálására nem köteles, mivel a vád bizonyítása a vádlót terheli. Ez az elv azonban csak akkor érvényesül kellőképpen az indokolás szerint, ha a bizonyítás általános szabályai is ennek megfelelően módosulnak, ezért volt indokolt az a módosítás, amely a Be. 75. §-ában foglalt szabályozást érintette.

Látnunk kell azonban, hogy a jogorvoslati eljárás során a tényállás megalapozatlansága továbbra is hatályon kívül helyező ok, továbbá a II. fokú bíróság nem vizsgálja, hogy a tényállás a vádló vagy az I. fokú bíróság hibájából lett-e megalapozatlan. Ehhez kapcsolódik, hogy a bírák teljesítményének mérésére a befejezett ügyek és a hatályon kívül helyezések számait használják. Elvárható-e hogy a bíró kockáztassa, hogy ítéletét hatályon kívül helyezik megalapozatlanság okából?²¹

Ez akár oda is vezethet, hogy a törvénytelen vádból gyakorlatilag a bíróság csinál törvényeset a bizonyítási eljárás keretében, maga a 2.§ pedig csak elvi tételként érvényesülne. A szabályozás által felállított szűrőn pedig csak a tartalmi és formai szempontból használhatatlan vádak fognak fennakadni, melyeket a bizonyítási eljárás keretében sem lehet javítani. Hiába az eltökéltség az eljárási funkciók keveredésének megakadályozására, a beiktatott szabályozás nem ad megfelelő választ a problémára.

3.

Az 1. §

Részletes indokolása

A Novella 1. §-hoz fűzött részletes indokolása hangsúlyozza, hogy a törvényes és megalapozott vád az eljárás bírósági szakaszának központi kérdése. Szerepe, jelentősége meghatározó, ezért garanciális érdekek fűződnek ahhoz, hogy a vád megfeleljen a törvény által megszabott minimális feltételeknek. Az indokolás szövegéből kiindulva érdekes kérdésként vetődik fel itt a törvényes vádnak és a megalapozott vádnak a viszonya.

²¹ Hack Péter: A szervezetek befolyása az eljárási törvény szabályozására. In: Fleck Zoltán (szerk.): Bíróságok mérlegen II. A szervezettől a jogértelmezési gyakorlatig. Pallas Kiadó Kft. Budapest, 2008. 279-293.o.

Nevezetesen, hogy magában foglalja-e a törvényesség követelménye a megalapozottságot, illetve azonosíthatjuk e kettőt egymással.

Véleményem szerint a törvényességet tágabb kategóriaként kell kezelnünk mivel az tartalmi és alaki feltételeket egyaránt magában foglal, így a kérdést le kell szűkítenünk, mégpedig úgy, hogy a törvényes vád tartalmi feltételeinek és a megalapozottság követelményének viszonyát vizsgáljuk meg. A megalapozottság kérdése azonban még ennél is szűkebb kategória kell, hogy legyen. A vád tartalmi követelményeivel szemben támasztott feltétel, hogy a vádló a vád által tartalmazott, a terhelt bűnösségére utaló tényállításokat megfelelő bizonyítékokkal támassza alá, vagyis olyanokkal, amelyek a bűnösség megállapításának alapjául szolgálhatnak. Megalapozzák a gyanú olyan fokát mely alapján a bírósági eljárás megindulhat. A megalapozottság tehát a törvényes vád, tartalmi elemeivel, elsősorban a terhelt bűnösségére utaló tényállításokkal, valamint a tárgylagosság követelményéből kifolyólag a terhelt büntetőjogi felelősségét enyhítő tényállításokkal szemben támasztott követelmény.

Megítélésem szerint ezt jelenti a megalapozottság követelménye. Ezért az, hogy a részletes indokolás a törvényesség, mint tágabb kategória mellett említi konjunktív feltételként, zavart okozhat. Amennyiben a vádban – a lefolytatott nyomozás eredményére támaszkodva– megjelölt tények helytállóságához fűződnek erőteljes kétségek, – a később kifejtésre kerülő ügyészi tárgylagosság követelménye szerint – az *in dubio pro reo* elve alapján az ügyész elvben nem emelhetne vádat. Mivel itt hiányzik az eljárás megindításához szükséges gyanú szintjét elérő megalapozottság, ebből kifolyólag a törvényesség is. Hasonló a helyzet, amikor az ügyész abban kételkedik, hogy a vádlott-e az, aki elkövette a bűncselekményt. Tehát a törvényesség követelménye magában foglalja a megalapozottságot.

A Bp. első kommentárjában is rögzítik a szerzők, hogy a megalapozottság követelménye (a törvényes vád tartalmi oldalát alátámasztó bizonyítékok mennyisége és minősége) biztosítja, hogy büntetőeljárás csak megalapozott gyanú esetén induljon a polgárok ellen. Ez a kritérium az alaptalan nyugtalanítástól kívánja megóvni a polgárokat. „Általános természetű utalás kíván lenni, mely inti a közreműködő hatóságokat, hogy azt a súlyos következményű lépést, mely az embereknek mintegy hivatalosan gyanússá nyilvánításában áll, csak lelkiismeretes megfontolás után tegyék meg.”²² A gyanú szintjével kapcsolatban is felvetődik a kérdés, milyen szintű gyanút feltételez a megalapozottság. Ez

²² Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferecz: A bűnvádi perrendtartás magyarázata. Grill Károly Könyvkereskedése. Budapest, 1899. 212. o.

már azonban a bizonyítás kérdéskörét is súrolja. Milyen szintű megalapozottság s ezen keresztül gyanú szükséges a vád törvényességéhez, a törvényes vád tartalmi oldalának legitimációjához.

A kommentár szerzői remekül fejtik ki a kérdés lényegét, a továbbiakban én is az ő gondolatmenetüket veszem alapul. A megalapozott gyanú az egyszerű gyanú és a jogi bizonyosság között valahol félúton helyezkedhet el. Ha valamely vádemelés szempontjából releváns tény megtörtént, meg nem történté válik kétségesse az ügyész elhatározásánál azon okok száma és súlya az irányadó, amelyek az ésszerű gondolkodást a kérdéses tény megtörténtének vagy meg nem történtének elfogadására kényszerítik.

Minél közvetlenebbül mutat valamely tény egy másikra, minél nagyobb az indikáló tények száma, minél szorosabb ezek összefüggése, annál megalapozottabb a hatás, amely a bizonyítandó tények megtörtént dolog gyanánt való elfogadására késztet. Ellenben minél lazább az adatoknak és a jelenségeknek egymással való összefüggése, minél nagyobb az esély, amely ugyanazon tények más okokra is visszavezethető magyarázatát teszi lehetővé, annál csekélyebb az a súly, amely a bizonyítandó tény megtörténtként való elfogadására hat. Az ügyésznek is így kell mérlegelni mielőtt a vádemelésről határoz és törekednie kell arra, hogy az általa emelt vád oly mértékben megalapozott legyen, hogy a büntetőjogi felelősségnek a bíróság előtti tisztázása váljon szükségessé, egyben alkalmas legyen arra, hogy annak alapján a bíróság a büntetőjogi felelősséget elbírálhassa, és adott esetben azt megállapíthassa.

A 11/2003 Legfőbb Ügyészi utasítás is kifejti, hogy az ügyésznek a nyomozás befejezését követően mit kell vizsgálnia, hogy megállapítsa adott ügyben vádat lehet-e emelni. *„Az iratok hozzáérkezését követően az ügyész azt ellenőrzi, hogy az ügy a vádemelésre alkalmas-e. Ennek keretében azt vizsgálja, hogy a bűncselekmény tényállásának felderítése és bizonyítása megtörtént-e, felderítették-e a büntetés kiszabása vagy a büntetőjogi intézkedés alkalmazása szempontjából jelentőséggel bíró körülményeket, a bizonyítási eszközök beszerzésekor megtartották-e az azokra vonatkozó törvényes rendelkezéseket, nem korlátozták-e törvénysértően a gyanúsított és a védő jogait.”*²³ Ha vádemelés előtt további nyomozási cselekmény elvégzése szükséges, az ügyész arról is rendelkezhet.

Hatályos eljárási törvényünkben a megalapozottság követelménye a vádirat tartalmi kellékeinek meghatározásakor érhető tetten, mivel a 217. § (3) bekezdés i) pontja szerint a

²³ 11/2003 . (ÜK. 7.) LÜ utasítás a vádelőkészítéssel, a nyomozás törvényessége feletti felügyelettel, és a vádemeléssel kapcsolatos ügyészi feladatokról

vádirat tartalmi elemét képezi a bizonyítási eszközöknek valamint annak a megjelölése, hogy azok mely tény állítására szolgálnak.

A részletes indokolás utal arra is, hogy a Be. mindeddig nem határozta meg a törvényes vád fogalmát, követelményeit, bár az Alkotmánybíróság a 14/2002 (III. 20.) AB határozatában összefoglalta, s az ítélezési gyakorlat is tételesen kimunkálta. A határozatban az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy a törvényes vád a bíróság igazságszolgáltatási tevékenységének előfeltétele. A törvényes vád alaki feltétele, hogy a Be.-ben vádlói jogosultságokkal felruházott ügyésztől, vagy az ügyek meghatározott körében a magánvádlótól, pótmagánvádlótól származzék (vádlói legitimáció, mint alaki feltétel). A váddal szemben támasztott minimális tartalmi követelményeket, a Be. a vádirat szükséges tartalmi elemeiről szóló rendelkezések között határozza meg.

A határozat indoklásában a vádirat tartalmi követelményeiből kiindulva, az Alkotmánybíróság gyakorlatilag meghatározza a vád definícióját, a törvényesség alaki és tartalmi feltételeit. *„A közvád képviselőjének minden esetben körülírt cselekmény miatt, annak büntető törvény szerinti minősítését is tartalmazó, pontosan azonosítható személy felelősségre vonására irányuló megalapozott, a bizonyítékok megjelölését és indítványait is magában foglaló összefoglalt vádat kell a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság elé terjesztenie.”*²⁴

4.

A Be. rendelkezései (2.§)

A hatályos Be. 2. §-a rendelkezik a bíróság eljárásának alapjáról, ezzel együtt a törvényes vádról. A 2. § kimondja: *„A bíróság az ítékezés során törvényes vád alapján jár el. Törvényes a vád, ha a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi.”* A törvény az előző rendelkezéseken kívül itt rögzíti továbbá a vádhoz kötöttség elvét. Kimondja, hogy a bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek, és csak olyan cselekmény miatt, amelyet a vád tartalmaz. A Be. – szintén a 2.§-ban – deklarálja a vádelvet kimondva, hogy a bíróság köteles a vádat kimeríteni, a vádon túl nem terjeszkedhet, de nincs kötve a vádlónak a vád tárgyává tett cselekmény jogi minősítésére, a büntetés kiszabására vagy intézkedés

²⁴14/2002 (III. 20.) AB határozat

alkalmazására vonatkozó indítványához. Megjegyzendő, hogy a (3) és (4) bekezdés nem törvényes vádat, csupán vádat említ. A szabályozás célját vizsgálva azonban a gyakorlat kiegészítheti az előző hiányosságot. A „törvényes a vád, ha” megfogalmazás sem túl szerencsés, mivel azt sejtetheti, hogy szenvedhet a vád akármilyen törvénytelenységben (pl. kizáró ok ellenére emelték) ha megfelel a (2) bekezdésben foglaltaknak törvényes lesz. Dogmatikai szempontból a megfogalmazás nem kifogástalan.

A Be. alábbi rendelkezései lennének hivatottak biztosítani, hogy ne lehessen törvényes vád hiányában az eljárást lefolytatni, jogerős ítéletet hozni. Vagyis a bíróság törvényes vád hiányában ne ítélkezessen.

A tárgyalás előkészítése során a bíróság vizsgálja, hogy a vád törvényes-e, megfelel-e a törvényes előírásoknak. Ha nem törvényes vagy alakilag hiányos és az ügyész nem teljesíti hiánypótlási kötelezettségét, a bíróság megszünteti az eljárást {Be. 267. § (1) j.) és k) pontok}. Ezekben a kérdésekben a bíróság a tárgyalás előkészítésének befejezése után is határozhat {Be. 275. § (1)}. Ha a bíróság a törvényes vád hiányát a tárgyalási szakaszban érzékeli, tárgyaláson meghozott végzéssel szünteti meg az eljárást {Be. 332. § (1) d) pont}. Ha az elsőfokú eljárás során nem észlelték a vád törvényességének hiányát, a II. fokú bíróság lesz az, aki hatályon kívül helyezi az elsőfokú bíróság ítéletét és az eljárást megszünteti {Be. 373. § (1) I. pont c) pontja}. Abban az esetben ha, a Be. 2. § (2) bekezdésének megsértését, a másodfokú bíróság sem észlelte, a harmadfokú bíróság végzéssel hatályon kívül helyezi a másodfok ítéletét és az eljárást megszünteti {Be. 399. § (1)}. E jogerőre emelkedett, ügydöntő végzés a Be. szabályai alapján végleg irányadó és *erga omnes* hatályú. A *ne bis in idem* elve alapján az ügyben ismételt vádemelés nem lehetséges. Ezt erősíti a Be. 580. § (1) bekezdés II. pontjában található kártalanítási szabály is, mely szerint kártalanítás jár az előzetes letartóztatásért, házi őrizetért, ideiglenes kényszergyógykezelésért, ha az eljárást a bíróság egyebek miatt törvényes vád hiányában szüntette meg.²⁵

A felsorolt lehetőségeken kívül a törvény a rendkívüli perorvoslatok között a felülvizsgálat szabályainál nyújt lehetőséget a bíróság jogszabálysértő ítéletének a korrekciójára. A törvény kimondja, hogy felülvizsgálatnak van helye a bíróság jogerős ügydöntő határozata ellen, ha a bíróság határozatának meghozatalára a 373. § (1) bekezdésének I./c) pontjában meghatározott eljárási szabálysértéssel került sor {Be. 416. § (1) c) pont}. Mivel a törvényes vád hiányára alapozott jogorvoslatok tipikusan a terhelt javára bejelentett jogorvoslatok ezért a felülvizsgálati indítvány benyújtása a Be. 418. § (2) bekezdése alapján nincs határidőhöz

²⁵ Erdei Árpád: Dogmatika nélküli büntető eljárásjog – képtelenség vagy valóság. In: Magyar Jog. 2008. évi 8. szám. 516-521. o.

kötve s az indítvány benyújtását – a törvényes vád hiányának orvoslását – nem zárja ki az sem, hogy a terhelt büntetését végrehajtották, vagy a terhelt büntethetősége megszűnt.

5.

A szakirodalomban megjelenő álláspontok

Mi a vád tárgya?

A törvényes vád fogalmának definiálását egy hosszú ideje tartó vita is indokolhatta. Vita merült fel arra vonatkozóan, hogy a vádban közölt olyan tények, melyeknek jogi jelentősége lehetne, de az ügyész által alkalmazott jogi minősítés ezt nem értékeli, a vád tárgyai-e vagy sem. Az a tény, hogy mi a vád tárgya, megszabja az ítékezés és a bizonyítás kereteit. A védekezési jog is csak akkor gyakorolható, ha nem kétséges, hogy milyen cselekményekre terjed ki a büntetőper.²⁶

A Legfőbb Ügyészség szerint csak azok a tények alkotják a vád tárgyát, amelyeket az ügyész kifejezetten értékelt jogi szemszögből. A vád tárgyává tétel nem pusztán tények előadása, hanem azok jogi értékelése is. A jogi értékelésnél a bíróságot az ügyészi álláspont nem köti, csak annyiban, hogy az ügyész által jogilag nem értékelt tényeket az elbírálás körébe nem vonhatja, még akkor sem, ha azokat a vádirat tényállási része tartalmazza.

A Legfelsőbb Bíróság azon a véleményen volt, hogy a vád tárgya a vádiratban szereplő minden tény, amely miatt az ügyész nem mellőzte kifejezetten a vádemelést, mivel a vádelvből, a vádirat céljából és a védelem elvéből okszerűen következik, a vádiratból minden kétséget kizáróan ki kell tűnnie annak, hogy az ügyész az előadott tények közül melyeket tesz a vád tárgyává, melyek miatt kívánja a terhelt büntetőjogi felelősségre vonását. A bírói gyakorlat értelemszerűen a Legfelsőbb Bíróság álláspontját követte.

A hatályos törvényszöveg a büntető törvénybe ütköző cselekmény fogalmat használja. Az a cselekmény, amely büntető törvénybe ütközik bűncselekmény, tehát egy jogilag értékelt tényállításról (történeti tényállás) van szó. Ha az ügyész a leírt tényállásból valamely cselekmény vagy cselekményrész tekintetében a felelősségre vonást nem kívánja, ezt kifejezésre kell juttatnia. Ha a bíróság nincs kötve a vád tárgyává tett cselekmény jogi minősítéséhez, akkor az ügyésznek miért kell jogilag minősítenie a vád tárgyává tett cselekményt, ha attól a bíróság eltérhet. Az eljárás végén a bíróság ítéletében amúgy is maga minősíti a cselekményt.

²⁶ Steffler Sándor: A váddal összefüggő gyakorlati kérdések. In: Magyar Jog 1974. évi 6. szám. 334-339. o.

A közvádó a vádemeléssel jelzi a bíróság felé, hogy az állam mely büntető normának a megsértéséért kívánja az elkövetőt felelősségre vonni, továbbá orientálja is a bíróságot az ítélet meghozatalában. Ha az ügyész általi minősítés elmaradna, az az eljárási funkciók megosztásában is zavart okozhatna. Nem lehetséges, hogy az igazságszolgáltatási funkció ellátására hivatott bíróság határozza meg elsőként, hogy milyen normasértésért kell az állami büntetőigényt érvényesíteni. Garanciális szempontból sem tartható, mivel ebben az esetben a vádlott a bírósági eljárás kezdetekor nem lenne tisztában azzal, hogy a vádemelés következményeként a közvádó, mely bűncselekmény miatt kívánja az állam büntetőjogi igényét érvényesíteni. A laikus vádlott nem lenne tisztában azzal, hogy az általa esetlegesen elkövetett cselekményt a jog miként értékeli, az hogyan minősül, s a bizonyítás sikeressége esetén milyen minőségű és időtartamú büntetésre számíthat. Gyakorlatiasan fogalmazva nem lenne tisztában azzal, hogy mivel is vádolják tulajdonképpen és ennek mik lehetnek a következményei, így védelemhez való joga is sérül.

A jogi minősítés kérdése azonban előbbre mutat. A nyomozásnak is vezérfonala a feltételezett tett valószínű jogi minősítése. A vádemeléskor a közvádónak véleményem szerint erről döntenie kell. A vádbéli minősítés kiindulópontul szolgál a bíróság számára. Ennek ellenére, ha a bíróság eltérő véleményen van, mégis a vádbéli jogi minősítésből indul ki, ahhoz képest minősít másképpen. Az orientálja a bíróságot a bizonyítási eljárás lefolytatásában.

Véleményem szerint a hatályos törvényi rendelkezések alapján az ügyésznek a vádemeléskor jogilag minősítenie kell azon cselekményeket, amelyek miatt indítványozza a vádlott felelősségre vonását (a terhelt mely bűncselekmény elkövetésével sértette meg a társadalmi rendet). A vád tárgyává tett cselekményt a vád szerinti minősítés írja körül, mivel a vádló a minősítéssel jelöli meg, hogy mi a vád tárgya, amely miatt a bírósági eljárás lefolytatását és a vádlott felelősségre vonását kéri. Az ügyész által meghatározott, minősített vádirati tényállás lesz a mértékadó diszpozíció, ami meghatározza, hogy a történet elemei közül melyek azok, amelyek a vádló szerint lényegesek. A törvény szövegében szereplő „pontosan körülírtság” követelménye is azt fejezheti ki, hogy az ügyész olyan részletességgel fogalmazza meg a vád tárgyává tett cselekményt, hogy azt rá lehessen illeszteni egy a büntető anyagi jogszabályokban megfogalmazott törvényi tényállásra (erről a törvényes vád formai és tartalmi kritériumainak elemzésénél még lesz szó).

A vád fogalmának meghatározásánál már említettem, hogy az tulajdonképpen kifejezi az ügyész jogi álláspontját, meggyőződését, amit a nyomozati anyag megvizsgálása után alakított ki.

6.

A törvényes vád formai követelményei

A vád törvényességének alaki feltétele, hogy a bírósági eljárás lefolytatását vádlói jogosultsággal rendelkező személy kezdeményezze. A vádemelés joga általában az ügyészt, mint közvádlót illeti meg {Be. 28.§ (1)}, a törvényben meghatározott esetekben azonban magánvádló {Be. 52. § (1)} vagy pótmagánvádló {Be. 53. §(1)} képviseli a vádat. Nem törvényes a vád, ha közvadra üldözendő bűncselekmény miatt magánvádló emel vádat, illetve ha a sértett olyan esetben lép fel magánvádlóként, amikor ezt a törvény nem engedi meg.²⁷ Az ügyész sem emelhet magánvadra üldözendő bűncselekmény esetén hivatalból vádat, a vád képviselőt azonban átveheti, ha megítélése szerint a cselekmény közvadra üldözendő. Bizonyos esetekben a törvény a vádlóra különös feltételeket ír elő, ilyen például a fiatakorúak ügyésze, akit a felettes ügyész jelöl ki {Be. 449.§ (1)}, valamint a katonai ügyész a katonai büntetőeljárásban {Be. 474. § (1)}.

Egy konkrét esetben az ügyész a nyomozást közvadás ügyben bűncselekmény hiányában megtagadta. A feljelentésben foglalt magánvadás cselekményt az elkövetők egy és ugyanazon cselekménnyel követték el, mint a közvadás cselekményt. A bíróság szerint törvényes vád hiányában a bíróság nem folytathatja le az eljárást, ugyanis közvadás cselekmény miatt csak közvadás eljárásnak lehet helye.²⁸ Kérdéssé válhat tehát a magánvádló vádlói jogosultságának megállapítása, amikor közvadás bűncselekmény magánvadás bűncselekménnyel áll alaki halmazatban.²⁹ Ugyanis magánvádló nem kezdeményezhet felelősségre vonást közvadra üldözendő bűncselekmény miatt. Itt hiányzott a törvényes vád alaki feltétele.

Az alaki feltételeknek a vizsgálata értelemszerűen mindig megelőzi a törvényes vád tartalmi kellékeinek a vizsgálatát.

7.

A törvényes vád tartalmi követelményei

A Be. 2. §-ában a minimális tartalmi követelményeket határozza meg, amit a vádnak tartalmaznia kell. A bírósági eljárás kezdeményezésére irányuló akarat, azaz a vádolás

²⁷ 1/2007 BK vélemény az 1998. évi XIX. törvény egyes rendelkezései értelmezéséről

²⁸ BH1995.83.

²⁹ In Ügyészek Lapja: Dr. Jagusztin Tamás: A törvényes vád, mint a büntetőeljárás perjogi előfeltétele. 2006 évi 5. szám

(igényérvényesítés), a vádirat bírósághoz történő benyújtásával teljesül. Indokolt különbséget tenni a vád törvényességének hiánya és a vádirat kellékeinek hiánya között. E fejezetben belül elsősorban az előbbivel foglalkozom.

A vád törvényességének elengedhetetlen tartalmi eleme, hogy meghatározott személy ellen irányuljon. E rendelkezés praktikusán a vádlott, Be. 117. § (1) bekezdésében meghatározott személyi adatainak a feltüntetését jelenti. Az 1/2007 BK vélemény szerint a „meghatározott személy” kitétel akkor is megállapítható, ha a vádirat nem teljes körűen tartalmazza a terhelt Be. 117. § (1) bekezdése szerinti személyes adatait, s az esetleges hiányosságok a bírósági eljárásban pótolhatók. Ez a bírói gyakorlatban úgy jelenik meg, hogy a vádban név szerint meg kell jelölni a vádlottat. A konkrét esetben a Bács-Kiskun Megyei Bíróság az I. r. vádlottnak az írásbeli beadványában felsorolt négy személy kihallgatására és a büntetőeljárásba történő bevonására vonatkozó bizonyítási indítványát elutasította. A Be.-ben rögzített vádelv lényege, hogy a bíróság csak azzal a személlyel szemben járhat el, akivel szemben törvényes vádat emeltek. Az I. r. vádlott által megjelölt személyek ugyanis a vádban név szerint nem voltak megjelölve, kihallgatásukra sem a nyomozás során, sem pedig azt követően nem került sor, így a bíróság a büntetőjogi felelősségükről sem dönthetett.³⁰

Ellentétes nézőpontból fejti ki e feltételt a BH2000.7. sz. határozat. Ha az ügyész kifejezetten úgy nyilatkozik, hogy a vádirati tényállás valamely részével kapcsolatban meghatározott személy büntetőjogi felelősségének a megállapítását nem kívánja, erre nézve törvényes vád nincs és e tényállási részre nem lehet bűnösséget megállapítani. A bíróság szerint erre az ügyésznek úgy is lehetősége van, hogy a tárgyaláson nyilatkozatban közli álláspontját, miszerint meghatározott személy felelősségre vonását nem kívánja. Az ennek ellenére a vádiratban szerepelt cselekményt elbíráló bíróság törvényes vád hiányában jár el.³¹ Vádlói funkciót gyakorol, ezáltal sérti a Be. 1. §-ában írt eljárási funkciók megosztásának elvét.

Tartalmi elem továbbá, hogy a vád pontosan körülírt büntető törvénybe ütköző cselekményt tartalmazzon. A Legfelsőbb Bíróság értelmezése szerint a vád tárgyává tett cselekmény körülírása akkor pontos, ha a vádló indítványában ismertetett történeti tényállás hiánytalanul tartalmazza a törvényi tényállás elemeinek megfelelő konkrét tényeket. A vád történeti tényállásának tartalmaznia kell tehát a vád minősítése szerinti bűncselekmény törvényi tényállási elemeinek megfelelő konkrét tényeket, így a pontos elkövetési magatartást,

³⁰ BH2003.400.

³¹ In Ügyészek Lapja: Dr. Jagusztin Tamás: A törvényes vád, mint a büntetőeljárás perjogi előfeltétele. 2006 évi 5. szám

a cselekmény elkövetésének helyét, idejét, módját is.³² A vádnak a terhelt személyére illetve cselekvőségére konkretizálva, kell tartalmaznia a cselekmény minden lényeges elemét.

A bírói gyakorlat szerint, a törvényes vádnak a megtörtént események lényegét kell tartalmaznia (azon körülmények pontos körülírása melyeknek érdemi jelentősége lehet a későbbiekben). A cselekmény lényegét illető tények megjelölése mellett a vádból ki kell tűnnie, hogy az meghatározott személy ellen irányul, ám a cselekmény jogi minősítése - ezen belül az elkövetői minőség meghatározása - nem köti az eljáró bíróságot.³³ Tehát ha az ügyész a vádban kimerítően rögzíti a cselekményt a különös részi tényállási elemek szerint, e cselekmény a vád tárgyává tett magatartásnak tekintendő. A kérdéses határozatban az ügyész a magánlaksértést kimerítő tényállást a vádban rögzítette. Ekként ez a cselekmény vád tárgyává tett magatartásnak tekintendő, annak ellenére, hogy ezt a konkrét esetben külön jogilag nem minősítette.³⁴

Hangsúlyozza a bírói gyakorlat, hogy nem minősül a törvényes vád hiányának, továbbá a vádon való túlterjeszkedésnek sem, ha a bíróság anélkül, hogy az elkövető kilétét és valamely bűncselekmény törvényi tényállásába illeszkedő elkövetési magatartás lényegét megváltoztatná, a bíróság a vádiratban le nem írt tényt (adott esetben egy másik bűncselekmény törvényi tényállásának részét alkotó eredményt) is megállapít és a cselekményt ennek figyelembevételével értékeli.³⁵ A bizonyítás eredményéhez képest a bíróság eltérhet például az elkövetés helye, módja, eszköze, eredménye, indítéka stb. tekintetében a vádbeli ténymegállapításoktól. Anélkül, hogy ezzel a vádelvet s magát a törvényes vádat megsértené. Nem követeli meg a jogalkotó a feltétlen azonosságot a vádban írt tényállás és a majdani ítéleti tényállás között. A törvényes vád tartalmi elemét képező tényállás formálódhat a bírósági eljárás során anélkül, hogy a törvényesség kereteit szétfeszítené. Fontos hangsúlyozni, hogy a bíróság nem pótolhatja bizonyítás felvételével a vád hiányosságait, hiszen ebben az esetben szerepet cserélne a vádlóval és bizonyítás útján maga alakítaná ki a vád kereteit és tartalmát.

A bírói gyakorlat nem kíván meg jogi minősítést a vádiratban írt cselekménnyel kapcsolatosan. Megítélése szerint a törvényes vádnak nem fogalmi ismérve az, hogy a „büntetőtörvénybe ütköző cselekmény” leírása körében a törvényi tényállás jogi fogalmait használja. Elégséges, ha a történeti tények leírása oly mértékben konkrét, amelyből -

³² BH2009.140.

³³ BH2001.57.

³⁴ BH1983.228.

³⁵ BH2009.5.

bebizonyítottságot feltételezve - büntető törvénybe ütköző cselekményre lehet következtetni.³⁶ A BH1975.552. sz. döntésében a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy ha a vádiratban leírt tényállás egy részét az ügyész nem minősíti, az nem tekinthető a vádemelés mellőzésének. A vád tárgyát azok a cselekmények alkotják, melyeket az ügyész a vád előterjesztésekor, mint történeti tényt előad. A BH1976.393. sz. határozat is alátámasztja az előző érvelést. Kimondja, hogy ha a vádiratban leírt tényállás egy részét az ügyész nem minősíti az nem tekinthető a vádemelés mellőzésének. A konkrét esetben ez számomra kérdéses, mivel a terheltet több emberen elkövetett emberölés kísérlete miatt ítélték el, a vádiratban rögzített tényállás azonban tartalmazta, hogy a terhelt kiszúrta egy gépkocsi kerekét is a bűncselekmény elkövetésekor, így rongálás vétségét is megvalósította az akkor hatályos szabályozásnak megfelelően. Azonban a Be. ismeri – a kérdéses eset elbírálásakor is ismerte – a vádemelés részbeni mellőzésének a lehetőségét. Ma a Be. 220. §. (1) bekezdése kimondja, hogy: *„Az ügyész határozattal mellőzheti a vádemelést az olyan bűncselekmény miatt, amelynek a vád tárgyává tett jelentősebb súlyú bűncselekmény mellett a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége.”* Továbbá a Be. 267. § (1) bekezdésének g.) pontja szerint: *„A bíróság az eljárást megszünteti, az olyan bűncselekmény miatt, amelynek a vád tárgyává tett jelentősebb súlyú bűncselekmény mellett a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége.”* Megítélésem szerint a szóban forgó esetben az ügyész elmulasztotta a határozathozatalt, de a jogi minősítés hiánya utalhat arra, hogy nem kívánta a terhelt felelősségre vonását indítványozni rongálás vétsége miatt. E szándékát azonban csak határozattal jelezheti. Formai szempontból a bíróságnak igaza volt mikor a jogi minősítés hiányát nem tekintette a vádemelés mellőzésének, ha nem is volt túlzottan praktikus mivel később a 267. § (1) g.) pontja alapján, döntésében is megszüntette a rongálás tekintetében az eljárást.

Mint már korábban említettem, a törvényszövegben a büntető törvénybe (Btk.-ba) ütköző cselekmény nem más, mint bűncselekmény. Már eleve magában hordozza a minősítést, mivel a bűncselekmény jogi kategória, amit a büntető törvénybe ütköző cselekmény merít ki. Mindezek mellett van olyan bírósági döntés, amely úgy értelmezi, a büntető törvénybe ütköző kitételt, hogy a vádban foglaltak alkalmasak bűncselekmény tényállásszerű megvalósulására vonatkozó következtetésre. A bíróság azonban a vád által nyújtott keretben folytatja le az eljárást. Bár nincsen kötve, a közvádló jogi minősítéséhez konkrét ügyben a bíróság kimondta, hogy nem érinti a vád törvényességét, ha a tárgyalás

³⁶ BH2011.219.

eredményeként azt kell megállapítani, hogy a sértett sérülése a vádiratban írtánál súlyosabb, maradandó fogyatékoságot eredményezett.³⁷ Mégis itt a bíróság azt vizsgálta, hogy a közvádlo jogi minősítése helytálló-e a leírt cselekmény tekintetében. A vád perjogi funkciója ugyanis az, hogy a bíróság számára a büntetőjogi felelősség kérdésében való érdemi vizsgálat illetve a döntés lehetőségét biztosítsa. A jogi minősítés pedig erre mintegy alapot is ad.

A vád tartalmi szempontból akkor törvénytelen, ha oly mértékben hiányos, hogy anyagi jogi értékeléshez nem ad alapot. Ilyenkor nincs lehetőség érdemi vizsgálatra, érdemi döntésre. Az ilyen vád bár a vádirat benyújtása révén kifejezi a terhelt büntetőjogi felelősségre vonása iránti igényt, tartalmi hiányossága miatt érdemi elbírálásra alkalmatlan.³⁸ A BH2011.34. sz. alatt közzétett határozat is megállapította, hogy nem felelt meg a törvényes vád követelményének az intellektuális közokirat-hamisítás miatt benyújtott vádirat. Nem tartalmazta ugyanis a cselekmény elkövetésének helyét, idejét és az elkövetési magatartásnak megfelelő azokat a tényeket, hogy a terhelt miként működött közre abban, hogy a közokiratba (hatósági nyilvántartásba) valótlan adat kerüljön bejegyzésre. A BH2011.60. sz. eseti döntésben a bíróság megállapította, hogy a rágalmazás vétsége tárgyában benyújtott feljelentés nem tesz eleget a törvényes vád tartalmi követelményeinek, ha abból a konkrét sérelmet okozó kijelentések leírása hiányzik, s az sem állapítható meg, ki a cselekmény sértettje.

A Be. 217. § (3) bekezdésének c.) pontja szerint a vádirat tartalmazza a vád tárgyává tett cselekmények Btk. szerinti minősítését. A Legfőbb Ügyészségi utasítás akként rendelkezik, hogy a vádirat harmadik része az ügyészségnek a vádolást tartalmazó közléséből és a vád tárgyává tett cselekmények minősítéséből áll. Amennyiben ez szükséges azt is meg kell jelölni, hogy a minősítés a tényállás mely részére vonatkozik. A Legfelsőbb Bíróság szerint ez nem elengedhetetlen tartalmi elem mivel ez a bírósági eljárásban pótolható. Számomra nehezen képzelhető el, hogy olyan vádirat alapján járjon el a bíróság, ami adott esetben nem tartalmaz minősítést.

A hiányok pótlásának lehetősége semmiképp sem egyenlő a jogi minősítés első kézből való (habár nem végleges) megállapításával, mivel ez a dolgozatom előző részében említettek alapján garanciális problémákat is felvetne. Nem azonosítható egymással, az elmaradt minősítés vádló vagy a bíróság általi elsőkénti pótolása. A kisebb tényállási hiányosságok

³⁷ BH2010.174.

³⁸ BH2009.267.

miatt azonban, a törvényes vád hiánya nem állapítható meg, mert ezeket a vádló a bírósági eljárásban szintén pótolhatja.

A vádló tehát utóbb módosíthatja, kiterjesztheti és ki is egészítheti a vádat {Be. 311. §} a vádat a történeti tényállásban leírt, de a vád tárgyává nem tett cselekményre, a bíróság azonban nem hívhatja fel figyelmét erre a lehetőségre ugyanis ezzel vádlói funkciót gyakorolna. A vádirati tényállásban le nem írt cselekményt, melyre utóbb sem terjesztette ki a vádat, a bíróság törvényes vád hiányában nem bírálhatja el.³⁹ Az ítélkezési gyakorlat szerint törvényes vád hiányában nem szüntethető meg az eljárás, ha az ügyész a végindítványban egészíti ki a vád tényállását olyan tényekkel, amelyek további bűncselekmény tényállási elemeit tartalmazzák.⁴⁰ A lehetőség, hogy az ügyész a perbeszédében módosíthassa a vádat, megfelel a Be. rendelkezéseinek, mivel erre a határozat meghozatala céljából tartott tanácsülésig van lehetősége. Jelen esetben a Szegedi Ítéltábla értékelte vádmódosításként, hogy az ügyész a vádbeszédében egy mondattal kiegészítette az addig irányadó vádban szereplő tényállást. Ezáltal új bűncselekményben való bűnösség megállapítását indítványozta, *quasi* ismételten vádat emelt a vádbeszédben. Aggályos ez annak fényében, hogy ezen új váddal szemben nem sérültek-e a védelem jogai? Hiszen a védő megismerkedve az új váddal arra csupán a védőbeszédében reagálhat érdemben először. Védekezése mindenképpen korlátozott. A strasbourgi joggyakorlat is nagy hangsúlyt fektet ilyen esetekben a védelemhez szükséges felkészülési idő biztosítására.

Ha a vád kiterjesztésének törvényi előfeltételei teljesültek, közömbös, hogy a kiterjesztésre okot adó tény miként jutott az ügyész tudomására. A gyakorlat szerint a törvényes vád hiányára alappal nem hivatkozhat a védelem akkor sem, ha az eredeti vád alapján folytatott eljárásban a bíróság által lefolytatott bizonyítás adataiból meríti az ügyész a vád kiterjesztését megalapozó tényeket.⁴¹ Ez abból is következik, hogy a bíróságnak joga van az elrendelt bizonyítás keretein belül korrigálni a vádiratban leírt tényállást. Tehát ha a vádkiterjesztés Be.-ben meghatározott feltételei fennállnak, a vádló is korrigálhat. Az ügyészi vádmódosításnak a vád törvényességére más szempontból sincsen kihatása, mivel a bíróság nem az ügyész jogi minősítéséhez, hanem a vádirat tényállásához van kötve azt köteles kimeríteni, de azon túl nem terjeszkedhet.⁴²

³⁹ BH1993.151.

⁴⁰ BH2009.74.

⁴¹ BH2010.114.

⁴² BH2011.189.

Tartalmi követelmények közt sorolható fel a vádban megfogalmazott tényállításokat alátámasztó bizonyítási eszközök megjelölése. A Be. 217. § (3) bekezdésének i.) pontja a bizonyítási eszközök megjelölését a vádirat tartalmi elemeként definiálja. A 11/2003-as Legfőbb Ügyészi utasítás szerint a vádirat negyedik része tartalmazza a bizonyítékok megjelölését. A bírói gyakorlat szerint a vádnak annyiban szükséges bizonyítékokat megjelölni, amennyiben azok a vád tárgyává tett tényállás lényeges elemeire vonatkoznak.⁴³ Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXII. törvény 19. § (3) bekezdése is megerősíti, hogy a bizonyítási eszközök megjelölését is tartalmi elemként foghatjuk fel. Kimondja, hogy „Az ügyész gondoskodik arról, hogy az ügy eldöntéséhez szükséges minden tény, bizonyíték és jogi okfejtés a bíróság elé kerüljön.” A jogi okfejtés említése visszautal a minősítés kérdésére, egyúttal jelzi a jogalkotónak és az ügyészségnek a kérdésben elfoglalt álláspontját.

8.

Törvényes váddal kapcsolatos szervezeti kérdések

Amennyiben szétválasztjuk a vád eljárásjogi és általános értelemben vett törvényességét, a törvényes vád intézménye felvet bizonyos szervezeti kérdéseket. Ezek a vád általános értelemben vett törvényességét közvetlenül is érintik. Az alábbi fejezetekben a vád általános értelemben vett törvényességével foglalkozom.

A fő ellentmondás az ügyészi szervezetet felépítését meghatározó hierarchia és a között a függetlenség között feszül, melynek bizonyos mértéke elengedhetetlen a törvényesség kritériumának tiszteletben tartásához. A vádhatóság szervezetén belül az alá–fölérendeltségi viszonyok a meghatározóak, a szervezet tagjai utasíthatják az alájuk beosztottakat. Ezért fontos megvizsgálni, hogy az ügyészség szervezetét szabályozó jogszabályok milyen garanciális rendelkezéseket tartalmaznak, hogy meggátolják az egyedi ügyben emelt vád törvényességének mind pozitív irányból (visszaélés a vádemeléssel, illetve törvényes vád „kártékony” megváltoztatása) mind negatív irányból (törvénysértő vádelejtés kérdése) történő befolyásolását.

Pozitív oldalon egyaránt törvénytelené teszi a vádat, ha a felettes ügyész utasítására történik törvénysértő vádemelés illetve machináció s az is, ha azt maga az eljáró ügyész (akár más külső motiváció hatására) a felettes világos utasítása ellenére fogatosítja.

⁴³ BH2005.242.

Negatív oldalon is törvénytelené teszi a vádat, ha a felettes ügyész utasítására történik esetlegesen a törvényes és megalapozott vád elejtése kivonva ezzel valakit a felelősségre vonás alól. Valamint az is, ha azt az ügyben eljáró ügyész a felettes kifejezett utasítása ellenére teszi ezt meg.

Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény (továbbiakban: Ütv.) 3. § (2) bekezdése kimondja: *„Az ügyészség az Alaptörvényben és a törvényekben meghatározott feladatait a döntésért felelős ügyészségi alkalmazott személyének megállapítását biztosító, alá – fölérendeltségen alapuló szervezeti rendben végzi.”* A 4. § (2) bekezdés szerint: *„Ha törvény ügyésznek utasítási jogkört biztosít az utasított szervek az utasításnak kötelesek eleget tenni.”* Az Ütv. 11. § (1) bekezdése mondja ki, hogy *„Az ügyészi szervezetet a legfőbb ügyész irányítja és vezeti.”* A 13. § (1) bekezdése alapján *„A felettes ügyész az alárendelt ügyészeket utasíthatja, tőlük bármilyen ügy elintézését hatáskörébe vonhatja illetve az ügy elintézésére más – alárendelt – ügyészt jelölhet ki.”*

A legfőbb ügyész, az ügyészek, és más ügyészségi alkalmazottak jogállásáról és az ügyészi életpályáról szóló 2011. évi CLXIV. törvény (továbbiakban: Üsztv.) a munkavégzésére vonatkozó szabályok között az 53. § (1) bekezdésében kiemeli *„Az ügyész köteles a legfőbb ügyész, illetve a felettes ügyész utasításának eleget tenni.”* Megvannak tehát a hierarchikus felépítést biztosító szabályok.

Először a törvényes vád pozitív oldalról történő befolyásolását akadályozó szabályokat vizsgálom meg. Az Ütv. 16. § (1) bekezdésének b) pontja szerint *„Az ügyész köteles biztosítani, hogy senkit törvényellenesen ne vonjanak büntetőjogi felelősségre, ne fosszanak meg személyi szabadságától, senkit törvénytelen jogfosztás, korlátozás, zaklatás ne érjen.”* E szakasz akadályát képezi annak, hogy törvénytelen vádemelésre kerüljön sor, s a büntetőeljárást törvénytelen vád alapján indítsák meg. A törvényhely azonban nem foglalkozik a negatív oldalával a kérdésnek.

Kérdéses, hogy a rendelkezés immanensen tartalmazná ezen esetet. Halvány utalást azért találunk ugyanezen szakasz a) pontjában mely kötelességévé teszi az ügyésznek minden hivatali tevékenysége során tudomására jutott bűncselekmény következetes üldözését. E rendelkezés tehát vonatkozhat a törvénytörő vádelejtésre, de konkrét szabályokat nem találunk, a minden bűncselekmény következetes üldözése pedig inkább a vádemelésre (a kérdés pozitív oldalára) utal. Indokolt lett volna beleírni e törvénybe, hogy az ügyész egyúttal köteles gondoskodni arról is, hogy senkit ne vonjanak ki törvényellenesen a büntetőjogi felelősség alól.

A 7. § (2) bekezdés d) pontja szerint „Az ügyészek törvényekben előírtaknak megfelelően, következetesen és méltányosan járnak el, ügyési kötelezettségeiket legjobb szaktudásuk szerint teljesítik. E körben az ügyész mérlegelési jogkörét pártatlanul, méltányosan, a törvények megtartása mellett, külső befolyástól mentesen gyakorolja.” Fontos, hogy a törvény kiemeli a külső befolyástól mentes döntés (függetlenség) fontosságát. Hiszen mind a vádemelés mind annak módosítása is (elvileg felsőbb utasítás hiányában) az ügyész mérlegelése körébe tartozó döntés (mint ahogy a később részletezendő vád elejtése is).

A külső befolyástól való mentesség nem vonatkozik azonban a felettes ügyészre illetve a hierarchiában feljebb állókra, akinek az utasításait az ügyész teljesíteni köteles. Egy pontig valóban van mérlegelésre lehetőség az egyedi ügyekben, egészen addig, amíg a felettes konkrét utasítást nem fogadatosít. Kérdéses, hogy mi zárja ki azt, hogy a felettest esetlegesen nem valamiféle külső befolyás motiválta az utasítás kiadásakor.

A kérdést elvileg megnyugtatóan rendező szabályozást a Üsztv.-ben találhatnánk. A törvény munkavégzésre vonatkozó, illetve felelősségi szabályai olyan garanciákat tartalmaznak, melyek elvileg képesek meggátolni felettes utasítás esetében a törvényes vád törvényességének megkérdőjeleződését. Az Üsztv. 53. § (2) bekezdése szerint „Az utasítást az ügyész kívánságára írásba kell foglalni. Ennek megtörténteig az ügyész az utasítás végrehajtására – halaszthatatlan eseteket kivéve – nem köteles.” A (3) bekezdés alapján „Az ügyész köteles az utasítás végrehajtását megtagadni, ha annak teljesítésével bűncselekményt, illetve szabálysértést valósítana meg.” A törvény itt kötelezettségről beszél, ami azért fontos, mert hiába az esetleges felsőbb utasítás, az ügyész nem mérlegelhet. Ha úgy érzi a végrehajtással bűncselekményt követne el köteles azt megtagadni. E rendelkezés kivételt teremt az utasítások kötelező végrehajtása alól.

Egy fiktív esetben azonnal kiderül, hogy a rendelkezésnek milyen hiányosságai vannak. Ha feltételezzük, hogy a felettes ügyész utasításának végrehajtása bűncselekmény elkövetését eredményezi, az ügyben eljáró ügyész azt megtagadja és feljelentést tesz. Ki fog az ügyben eljárni, nyomozni? Ki emel majd vádat az ügyben? A Be. 29. § c) pontja valamint 216. § (1) bekezdésének c) pontja szerint a válasz mindkét esetben az ügyészség illetve az ügyész. Aggályos tehát, hogy ebben az esetben is az ügyészségi szervezeten belül marad az ügy.

Fontos szabály, mely jelentősen kitágítja az utasítás végrehajtásának kötelezettsége alóli kivételek körét. Az Üsztv. 53. § (5) bekezdésében szerint: „Ha az ügyész jogszabállyal vagy jogi meggyőződéssel nem tarja összeegyeztethetőnek, az ügy elintézése alól mentesítést kérhet írásban, jogi álláspontját kifejtve. Az ilyen kérelem teljesítése nem tagadható meg; az ügy elintézését ez esetben más ügyészre kell bízni, vagy azt a felettes ügyész saját hatáskörébe

vonhatja.” Nem csupán jogszabálysértés illetve bűncselekmény elkövetése esetén teszi lehetővé a törvény az utasítás végrehajtásának megtagadását, hanem már szakmai, minősítésbeli nézeteltérés esetén is.

Ez nem gátolja meg az ügy, bíróság elé kerülését, hiszen azt felettes ügyész vagy az általa kijelölt másik ügyész vádat emelhet, az ügyet bíróság elé viheti. Nyitva maradt azonban az a kérdés, hogy felettes utasítás ellenére történő vádemelés, vádmódosítás valamint utasítás hiányában történő nyilvánvalóan törvénytelen vádemelés esetén mely szabályok garantálják az esetleges törvénytörések megelőzését. Ilyenkor a már bíróság elé került ügy elintézését a felettes saját hatáskörébe vonhatja, és a vádat elejtheti a tárgyaláson. De a vádlott ekkor már elszenvedte az büntetőeljárás megindulásával kapcsolatos hátrányokat, jogkorlátozást.

A befolyásolás negatív oldalát, a törvénytörő vádelejtés esetét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az Üsztv.-nek az ügyész munkavégzésére vonatkozó szabályai itt is alkalmazhatóak. Rendezik ugyan, a vádelejtésre vonatkozó felső utasítás megléte esetén a törvényesség megtartását, de szintén nem megnyugtatóan.

Az érdemel részletesebb vizsgálatot, ha nincs arra vonatkozó utasítás, hogy az eljáró ügyész ejtse el a törvényes vádat vagy pont ellenkezőleg, kifejezetten a felettes világos utasítása ellenére ejti azt el. Az Alkotmánybíróság 9/1992 (I. 23.) AB határozatával, megalapozott alkotmányjogi aggályokra hivatkozva hatályon kívül helyezte a törvényességi óvás intézményét. A törvényességi óvás intézménye azonban a Legfőbb Ügyész számára diszkrecionális jogot biztosított arra, hogy a Legfelsőbb Bírósághoz forduljon abban az esetben, ha a bíróság határozata törvénytörő volt.

Az 1973. évi I. törvényben tehát a törvényességi óvás jogintézményének egyik speciális esete volt az, amikor a törvénytörő vádelejtés esetén a Legfőbb Ügyész törvényességi óvással élhetett. Az Alkotmánybíróság döntésével *de jure* megszűnt a törvénytörő vádelejtés intézménye, miközben nyilvánvaló, hogy *de facto* továbbra is előfordulhat, hogy az ügyész a kapott utasítást megszegve törvénytörően ejti el a törvényes vádat. Ugyanakkor ez ellen semmilyen jogorvoslat nincs.

A törvényességi óvást felváltó rendkívüli perorvoslat, a felülvizsgálat nem ad lehetőséget arra, hogy a problémát orvosolni tudjuk. Az új jogintézmény kapcsán a felülvizsgálati indítvány benyújtásának lehetséges esetei közé nem került be a törvénybe a törvénytörő vádelejtés kérdése, mint eljárási szabálysértés. A Be. 373. § (1) bekezdés I./c) pontja alapján ugyan felülvizsgálati indítvány benyújtásának van helye, ha az eljáró bíróság törvényes vád hiányában ítélte el a terheltet. Továbbá a II./e) pont alapján akkor, ha a bíróság törvénytörő

módon állapította meg a törvényes vád hiányát s ezen okból megszüntette az eljárást. Ezek nem fedik le azt az esetet, ha például a felettes világos utasítása ellenére történik a törvényes vád elejtése. Szólnak érvek amellett, hogy ilyen és ehhez hasonló esetekben, *de lege ferenda* a Legfőbb Ügyésznek lehetősége legyen felülvizsgálati eljárás kezdeményezésére, mivel a hiba megnyugtató orvoslása csupán fegyelmi jogkörben nem lehetséges. A jogalkotónak, véleményem szerint ajánlatos lenne megfontolnia a Be. ez irányú módosítását.

9.

Gyorsaság és törvényesség a büntetőeljárásban

Az igazságszolgáltatás időszerűségének problémája, az eljárás felgyorsításának kérdésköre nem új keletű. A probléma gyökerét egy ellentmondás adja, amely a gyorsaság és az alaposság, vagyis a tisztességes eljárás követelménye között feszül. Szabó Miklós volt Kúriai elnök 1888. évi beiktatásakor mondott beszéde a jogpolitikai irányváltás miatt ma is aktuális: *„A Kúria, mindnyájunk feladata a jogszolgáltatás, melynek fő és elengedhetetlen kelléke az alaposság és amennyire ezzel összeegyeztethető a gyorsaság is. De bármily alapos, bármily gyors legyen is az igazságszolgáltatás céljának teljesen csak akkor felel meg, ha a jogkereső közönség határozatainkat megnyugvással fogadja. Határozataink megnyugvással fogásához kívántatik a közönség bizodalma.”*⁴⁴

A gyorsaság nem lehet öncél az eljárásban, mert az önmagában negatívan hat rá. Szabó Miklós leszögezi, hogy a társadalom bizalma nélkül az ítéletek elfogadása nem lehetséges. De melyek a bizalom elemei? Nyilvánvalóan az egyik (ha nem is a legfontosabb) ezek közül a gyorsaság, melynek pozitív kriminológiai hatásait a prevenció területén már Cesare Beccaria is kiemelte. Az elhúzódó, lassú, emiatt a terheltre nézve is számos hátránnyal járó eljárások negatívan hatnak a bizalomra, könnyen rombolhatják a társadalom igazságszolgáltatásba vetett hitét.

Lars Kuipers a következőképpen fogalmazza meg a probléma lényegét: *„Az igazságszolgáltatás lassúsága a peres ügy elintézésének egyfajta megtagadása.”*⁴⁵ Kiemeli, hogy a bíraskodás, az igazságszolgáltatás intézménye közszolgálat, melynek gyors és hatékony választ kell adni (ugyanaz pedig elmondható az ügyészi szervezet tevékenységéről is). Főleg akkor, ha az adott ügyben emberek élete, becsülete a tét. A lassúság könnyen azt a

⁴⁴ id.: Bánáti János: Közös feladat az igazságszolgáltatás iránti bizalom erősítése. In: Ügyvédek Lapja LI. évfolyam, 3. szám. 8. o.

⁴⁵ Lars Kuipers: Az igazságszolgáltatás reformja Franciaországban. In: Magyar Jog. XLV. évfolyam, 4. szám. 234. o.

látszatot kelti a laikusokban, hogy az ő szemükben „nyilvánvalóan bűnös” terhelt kibúvókat, kiskapukat keres, megpróbálja kivonni magát az igazságszolgáltatás ezáltal a felelősségre vonás alól. Fokozottan igaz ez a nyomozás és a vádemelés elhúzódása esetén, hiszen ekkor még hosszú időn keresztül nem fog bíróság elé kerülni az ügy.

Ahogy már említettem, a vádemelés és az eljárás gyorsasága a terhelt érdekét is szolgálja. A gyorsaságnak tehát pozitív és negatív következményei is lehetnek. A gyors eljárás és felelősségre vonás, amely helyes ítélethez vezet, növelheti a társadalom bizalmát az igazságszolgáltatásban, pozitív kriminológiai hatásai pedig bizonyítottak. Különösen igaz lehet ez a bonyolult, nagy visszhangoz kiváltó büntetőügyekben, ahol nagy a közvélemény és a média nyomása, az eredménykényszer. Negatív következmény, hogy a gyorsítás túlzott előtérbe helyezése csorbíthatja az eljárási garanciákat, az eljárás egyéb szereplőinek jogait. Növeli a hibák és a téves ítéletek előfordulásának esélyét, nézzük meg például a magyar kriminalisztika történetének egyik legsúlyosabb bűnesetét, a móri bankrablás ügyét. Egy ilyen ügyben elkövetett súlyos hiba következményei beláthatatlanok.

A következő fejezetben kifejtem, miért megengedhetetlen, hogy ilyen ügyekben, a gyorsaság érdekében árnyék vetüljön a vád törvényességére. Továbbá az, hogy hatóságok a vádemelés helyének megválasztásával (adott esetben akaratukon kívül) részrehajló eljárás látszatát keltsék. A törvénytelen vád, hibás eljáráshoz s végső soron hibás ítélethez vezet, melynek negatív következményeit nem kell részletezni. A jogalkotó ennek ellenére a vádemelés, pontosabban az illetékességi okok, gyorsítás címén történő újraszabályozásával, pontosan ezt tette.

Szabóné Nagy Teréz szerint először azt kell eldönteni, hogy az ügyek mely csoportjában lehet, illetve kell egyszerűsíteni. Azért, hogy az egyes büntettek miatti büntetőeljárás keretében történő felelősség megállapítása a rendes szabályokhoz képest egyszerűbb és ezzel együtt nyilván gyorsabb legyen. A szerző szerint több szempont vizsgálata szükséges, hogy a büntető anyagi jog köréből kiválaszthassuk azon bűncselekményeket, melyeknél indokolt lehet egy egyszerűsített, gyorsított eljárás bevezetése. Ehhez a nyomozási és igazságszolgáltatási munka pontos és kiterjedt felmérésére (melyek elhúzódás okai, összefügg-e a bűncselekmény sajátos természetével), statisztikai mérésekre, (egyes bűncselekményeknél mennyi idő alatt folytatják le az eljárást, bizonyítási eljárás milyen terjedelmű, a nyomozás során történő ténymegállapításhoz minőségi és mennyiségi szempontból milyen bizonyítási tevékenységet kell végezni... stb.) van szükség. Meg kell vizsgálni a felderíthetőség nehézségi fokának az egyes büntettekre jellemző adatait is.

Végül arra jut, hogy az egyszerűbb, társadalomra kevésbé veszélyes bűncselekmények esetén célszerű felgyorsítani az eljárást. Ennek ellenére a kiemelt ügyek kategóriájába (melyeket önkényesen válogatott össze a jogalkotó) szinte kizárólag kiemelkedő tárgyi súlyú büntettek kerültek. Ezek tárgyi oldalának, az elkövető motivációinak, személyi körülményeinek feltárása többnyire kiterjedt, hosszadalmas eljárási, azaz felderítési és bizonyítási tevékenységet követel meg. Pontosan ezeknél a bűncselekmény típusoknál kellene a legjobban ügyelni a vádemelésre, a tisztességes eljárás követelményeinek betartására. Az ilyen cselekmények egyszerűsített eljárásból való kizárását garanciális szempontok igazolják. *„Mind jogpolitikai, mind társadalompolitikai szempontból szükségtelen, hogy a bíróságok súlyos, esetleg több évben megállapított szabadságvesztés büntetést úgy szabjanak ki, hogy abból a leghalványabb mértékben is az elszigettség, a sürgősség, a gyorsaság mint kiemelt és jelentősnek tűnő követelmény derülhessen ki.”*⁴⁶

10.

Néhány gondolat a Be. - hatályon kívül helyezett - 17. § (9) bekezdéséről

Törvényes vád – törvénysértő vádemelés

A 2011 júniusában elfogadott Be. módosítás, a következő rendelkezést iktatta be a törvénybe. A 17. § (9) bekezdése szerint: *„Az eljárásra kiemelt ügyekben (Be. 554/B. §) az a bíróság is illetékes, ahol az ügyész - a legfőbb ügyész döntése alapján - az eljárás ésszerű időn belül való illetve soron kívüli elbírálásának biztosítása végett vádat emel.”* E rendelkezés alkotmányellenes, mivel többek közt ellentétes az Alkotmány 57. § (1) bekezdésében foglalt törvényes bíróhoz való joggal. A Be. 17-18. §-aiban írt illetékességi okokat kiiktatja, amikor a törvény szerint illetékes bíróság helyett nem törvényi szabályozással, hanem a legfőbb ügyész döntése alapján állapít meg illetékességi okot. Azzal, hogy a konkrét ügyben eljáró bíróság illetékességét nem a törvény, hanem a legfőbb ügyész határozza meg, és e döntésének szempontjai még a bírói szervezet és a bíróságok szakmai és igazgatási vezetése előtt sem ismert, sérül a bírói függetlenség és a bírák egyenlőségének elve is.⁴⁷

A vád törvényességének követelménye szempontjából is vizsgálva. Azzal, hogy ez rendelkezés bekerült a Be.-be, kérdéssé vált, hogy beszélhetünk-e egyáltalán törvényes

⁴⁶Dr. Szabóné Nagy Teréz: A büntető eljárás egyszerűsítése. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1970. 205. és 241. o.

⁴⁷ A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának véleménye a T/3522. számú, az egyes eljárási és az igazságszolgáltatást érintő egyéb törvények módosításáról szóló törvényjavaslatról

vádról a későbbiekben. Hiszen, ha a vád meg is felel a Be. 2.§-ában támasztott követelményeknek, hogyan lehetne törvényes, ha az ügyész éppen az általa kiválasztott bíróság előtt történő vádemeléssel követ el alkotmányértést. E bekezdés alapján (kiemelt ügyek) tehát már magának a vádemelésnek a ténye is problémás, mivel ennek következményeként kerül sor az alkotmányértésre. A jogszabályi hierarchiából következően pedig, az ügyész által emelt vád hiába felel meg a Be. 2. §-ában foglaltaknak, mivel sérti az Alkotmány rendelkezéseit, nem lesz törvényes.

E rendelkezését a 1149/C/2011. AB Határozat helyezte hatályon kívül. A határozat indokolása felhívja a figyelmet, hogy a 67/1995. AB Határozatban kifejtettek szerint a bírónak nemcsak pártatlannak kell lennie, annak is kell látszania. A pártatlanság pedig az eljárás szabályozásával kapcsolatos objektív követelmény is. El kell kerülni minden olyan helyzetet, amely jogos kétséget kelt a bíró pártatlansága tekintetében. Így a vitatott rendelkezés a pártatlanság követelményébe ütközik. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a rendelkezés, s általa a vád számára biztosított többletjogosítvány sérti a fegyverek egyenlőségének elvét, ezen keresztül pedig a tisztességes eljáráshoz való jogot, így az Egyezmény 6. cikk (1) bekezdésébe ütközik, amellet, hogy sérti az Alkotmány 57. § (1) és (3) bekezdését és a törvényes bíróhoz való jogot. A megállapított alkotmányellenesség és nemzetközi szerződésbe ütközés miatt a rendelkezést megsemmisítette.⁴⁸

A gyorsaság szempontjából vizsgálva, nem kétséges, hogy a jogalkotó többek közt a vádemelés és az illetékességi szabályok átalakításával akart időt spórolni az eljárásban. A Be. 17. § (9) bekezdés bizonyítja, hogy a túlzott gyorsítási törekvések megkérdőjelezzik a pártatlanságot, eltorzítják a fegyverek egyenlőségét, s emiatt a vád törvényességére is árnyék vetül a gyorsítás érdekében. Amennyiben pedig súlyos bűncselekmények miatt folytatott eljárásokban kérdőjeleződnek meg az előzőek, az jelentősen rombolja az igazságszolgáltatásba vetett bizalmat. Nem vitatott, hogy a vádemelés gyorsasága bizonyos esetekben a terhelt érdeke és a tárgyalás helyének ügyész általi kiválasztásával fel lehet gyorsítani az eljárást, de attól még a szabály alkotmányellenes marad.

Szerintem a beiktatott rendelkezés helyett olyan „kompromisszumos” szabállyal is lehetett volna gyorsítani, ami nem sérti a pártatlanságot, fegyverek egyenlőségét és a védelemhez való jogot. Például a Be. 17. § (9) bekezdés alapján az eltérő helyen történő vádemelést (természetesen nem magát a vádemelést) védő illetve a terhelt vagy az egyébként hatáskörrel rendelkező bíróság vagy az Országos Bírói Hivatal elnökének beleegyezéséhez kötni. E

⁴⁸ 1149/C/2011 (XII. 19.) AB Határozat

megállapodás megkötésére szűk határidőt lehetne volna szabni, s amennyiben nem jön létre megállapodás az eljárás a Be. alapján illetékességgel rendelkező bíróság folytatja le. Úgy gondolom az esetek döntő többségében a terheltnek és védőjének is érdekelték ebben. A szabálynak pedig összeegyeztethetőnek kell lennie a törvényes bíróhoz való joggal.

Ha szabály alkotmányellenességét egy pillanatra figyelmen kívül is hagyjuk, azt kell látnunk, hogy kodifikálása így is teljességgel felesleges volt. A Be. már korábban is lehetőséget adott az illetékességi szabályoktól való eltérésre az ügyek ésszerű időn belüli elbírálásának biztosítása érdekében. A Be. 20/A. § kimondja: *„Az Országos Bírósági Hivatal elnöke az illetékes bíróság helyett más, azonos hatáskörű bíróságot jelöl ki az ügy elbírálására, ha a bíróság rendkívüli munkaterhe miatt az ügyek ésszerű időn belül való elbírálása más módon nem biztosítható, és a kijelölés nem jár a kijelölt bíróság aránytalan megterhelésével.”* A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény 62. § (2) bekezdésében foglaltak alapján az ítélőtábla vagy a törvényszék elnöke vagy a legfőbb ügyész az ügy érkezésétől számított 15 napon belül indoklással ellátott indítványban kérheti az OBH elnökét, hogy az ügy elbírálására más bíróságot jelöljön ki. A Be. 17. § (9) bekezdéssel lényegében a legfőbb ügyész jelölte ki a bíróságot a bíróságok feletti igazgatást végző szervezet vezetője helyett, egy mindenki számára ismeretlen döntéshozatali eljárásban, indoklási kötelezettség és felül bírálati lehetőség nélkül.

A vádemelés és az eljárás felgyorsítását vizsgálva Dr. Lőrinczy György, a vádemeléssel kapcsolatos szemléletmód megváltoztatását sürgeti. Szerinte *„az ügyész csak akkor emelhet vádat, ha a nyomozás során a törvényesen beszerzett bizonyítékok szabad értékelését követően kétséget kizáróan kialakul a belső meggyőződése, hogy a vád tárgyává tett cselekményt a terhelt követte el.”*⁴⁹ Ezzel megakadályozható, hogy a túlterhelt bíróságok kénytelenek legyenek olyan ügyekkel is foglalkozni, amelyek már a nyomozati szakban lezárhatók. Tehát az ítékezés időszerűsége, másfelől az állampolgárok felesleges zaklatástól való megkímélése, komoly jelentőséget ad az ügyészi vádelőkészítő munkának. Érdemes felidézni Kozma Sándor által, az ügyészi tevékenység elveit összefoglaló 1872. évi rendeletében írtakat. *„Az ügyész az igazságszolgáltatásnak oly önálló közege, tényezője, amely függetlenül, egyedül az anyagi igazság érdekében küzd és fárad... A királyi ügyész ebből kifolyólag valóságos bírói*

⁴⁹ Dr. Lőrinczy György: A büntető igazságszolgáltatás és az olcsóbb állam. In: Magyar Jog. LIII. évfolyam, 10. szám. 606. o.

meggyőződés alapján kezdeményezze és folytassa a bűnvádi eljárást. A királyi ügyész nem üldöz, hanem nyomoz és óvatosan keresi a feljelentések gomolyában a szálak végeit.”⁵⁰

Ezen új szabály beiktatása a Be.-be, a kiemelt ügyek kategóriájában relatívvá tette volna a váddal szemben támasztott követelmények jelentőségét, pedig ennek a büntetőügyek mindegyikében abszolút mérceként kéne funkcionálnia. A vádemeléssel kapcsolatosan olyan előzetesen rögzített világos és pontos eljárási szabályok kidolgozása szükséges, amelyek objektív szempontok figyelembevételével minimumra csökkentik a diszkrecionális szabályozást, nem sértik a fegyverek egyenlőségét, nem vonják kétségbe az eljáró bíróság pártatlanságát és megvédik a büntetőjogilag üldözött személyt a hatalom visszaélésének kockázatával szemben. Csak így biztosítható a Be. 2. §-ban foglalt követelményeknek megfelelő vád valóban törvényes legyen. Kratochwill Ferenc találóan idézi Mittermayer gondolatait a vádemeléssel kapcsolatosan. *„Amíg a vádemelés magánszemély feladata volt a büntetőeljárásban addig az alaptalan vádemelés elleni küzdelemnek megvoltak a saját eszközei, amikor azonban a társadalom majd az állam magára vállalta a bűncselekmények üldözését és ezzel a feladattal állami hivatalnokokat bízott meg, a helyzet alapvetően megváltozott. Előtérbe került ugyanis az olyan biztosítékok szükségessége, amelyek meggátolhatják az esetlegesen alaptalanul megindult eljárás bíróság előtt nyilvános eljárás keretében történő folytatását. Ahogy pedig egyre több hátrányt jelentett az állampolgárnak az ellene megindult bírósági eljárás, úgy fokozódott a küzdelem azért, hogy az alaptalan vádemelésnek minél több akadálya legyen.*”⁵¹

Csemegi Károly fogalmazta meg legtalálóbban a probléma lényegét: *„Ezért a legrégebbi időktől fogva, de különösen a bűnvádi perjog nagy reformja óta, a törvényhozásoknak és a tudományos törekvéseknek egyik első rendű gondja a vád alá helyezés intézményének oly irányú tökéletesítése, hogy ez a per útjában, mint határvonal álljon, melyen az alaptalan gyanúnak személyes szabadságot, becsületet, vagyont veszélyeztető üldözése át ne léphessen.*”⁵²

⁵⁰ id.: Kármán Elemér: A királyi ügyészség és az előzetes eljárás. Magyar Jogászegyleti Értekezések. Budapest, 1906. 257. szám, XXXII. kötet, 8. füzet. 64. o.

⁵¹ Kratochwill Ferenc: Vádemelés és vád alá helyezés. Tankönyvkiadó. Budapest, 1968. 149. o.

⁵² Csemegi Károly: A magyar bűnvádi eljárás a törvényszékek előtt című tervezetének általános indoklása. 1896.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Angyal Pál: A Magyar Büntetőeljárásjog Tankönyve II. kötet. Atheneum. Budapest, 1917.
- Auer György: Magyar Bünvádi Eljárási Jog. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt. Pécs, 1938.
- Dr. Auer György – Dr. Medelényi László: A Bünvádi Eljárási Jog III. kötet. ATHENAEUM Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat. Budapest, 1931.
- Balogh Jenő: A Büntető Perjog Tankönyve. Grill Károly-Féle Könyvkiadó Vállalat. Budapest, 1906.
- Balogh Jenő – Edvi Illés Károly – Vargha Ferecz: A bünvádi perrendtartás magyarázata. Grill Károly Könyvkereskedése. Budapest, 1899.
- Bánáti János: Közös feladat az igazságszolgáltatás iránti bizalom erősítése. In: Ügyvédek Lapja LI. évfolyam, 3. szám. 8. o.
- Dr. Bánáti János – Dr. Belovics Ervin – Dr. Csák Zsolt – Dr. Sinku Pál – Dr. Tóth Mihály – Dr. Varga Zoltán: Büntető Eljárásjog. HVG – ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2009.
- Bárd Károly: A büntető hatalom megosztásának buktatói. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1987.
- Bíró György – Lenkovics Barnabás: Általános tanok. Novotni Kiadó. Miskolc, 2010.
- Bócz Endre: Büntetőeljárási Jogunk Kalandjai. Magyar Hivatalos Közlönykiadó. Budapest, 2006.
- Bócz Endre: A vád törvényességéről. In: Studia in Honorem András Szabó. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2008.
- Bodor Tibor – Csák Zsolt – Somogyi Gábor – Szepesi Erzsébet – Szokolai Gábor – Varga Zoltán: A büntetőeljárási törvény magyarázata. COMPLEX Kiadó. Budapest, 2009.
- Csemegi Károly: A magyar bünvádi eljárás a törvényszékek előtt című tervezetének általános indokolása. 1896.
- Cséka Ervin: Korszerűsödő alapelvek a büntető eljárásban. In: Emlékkönyv Dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szeged, 1998.
- Dévaj Hedvig: A szakág szempontjából fontos bírósági döntések és egyéb kérdések. In: Ügyészek Lapja. 2007. évi 6. szám

- Erdei Árpád: Dogmatika nélküli büntető eljárásjog – képtelenség vagy valóság. In: Magyar Jog. 2008. évi 8. szám.
- Erdei Árpád: Tanok és Tévtanok A Büntető Eljárásjog Tudományában. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2011.
- Farkas Ákos – Róth Erika: A büntetőeljárás. Complex Kiadó. Budapest, 2007.
- Finkey Ferencz: A Magyar Büntető Eljárás Tankönyve. Potter Zsigmond Kiadása. Budapest, 1899.
- Fleck Zoltán: Bírószágok mérlegen II. A szervezettől a jogértelmezési gyakorlatig. Pallas Kiadó Kft. Budapest, 2008.
- Hacker Ervin: Alapelvek. In: Büntető eljárási olvasókönyv (szerk.: Tóth Mihály). OSIRIS Kiadó. Budapest, 2003.
- Hack Péter: A büntetőhatalom függetlensége és számonkérhetősége. Magyar Közlöny Lap- és Közlönykiadó. Budapest, 2008.
- Irk Albert: A Magyar Büntető Perjog Vezérfonala. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt. Pécs, 1931.
- Dr. Jagusztin Tamás: A törvényes vád, mint a büntetőeljárás perjogi előfeltétele. In: Ügyészek Lapja. 2006 évi 5. szám.
- Dr. Jagusztin Tamás: Korrekció vagy koncepció. In: Ügyészek Lapja. 2006 évi 3. szám.
- Kadlót Erzsébet: A vád a vádlottak padján. In: Magyar Jog. 2005. évi 2. szám.
- Kármán Elemér: A királyi ügyészség és az előzetes eljárás. Magyar Jogászegyleti Értekezések. Budapest, 1906. 257. szám, XXXII. kötet, 8. füzet.
- Király Tibor: Büntetőeljárási jog. Osiris Kiadó. Budapest, 2008.
- Király Tibor: A védelem és a védő büntetőügyekben. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1962.
- Kereszty Béla: A vádelv története és szabályozása az első magyar Bp.-ben. In: Emlékkönyv Dr. Cséka Ervin tiszteletére. JATE Kiadó, 1992.
- Kiss Daisy: A polgári per titkai. HVG Orac Lap- és Könyvkiadó. Budapest, 2009.
- Kratochwill Ferenc: Vádemelés és vád alá helyezés. Tankönyvkiadó. Budapest, 1968.
- Lars Kuipers: Az igazságszolgáltatás reformja Franciaországban. In: Magyar Jog. XLV. évfolyam, 4. szám.
- Dr. Lőrinczy György: A büntető igazságszolgáltatás és az olcsóbb állam. In: Magyar Jog. LIII. évfolyam, 10. szám.

- Móra Mihály – Kocsis Mihály: A Magyar Büntetőeljárás Joga. Tankönyvkiadó. Budapest, 1961.
- Pauler Tivadar: Büntetőjogtan II Kötet: Anyagi Büntetőjog Különös Része, Alaki Jog. Kiadja Pfeifer Ferdinand. Pest, 1870.
- Steffler Sándor: A váddal összefüggő gyakorlati kérdések. In: Magyar Jog 1974. évi 6. szám.
- Dr. Szabóné Nagy Teréz: A büntető eljárás egyszerűsítése. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1970.
- Tóth Mihály: A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében. KJK-KERSZÖV Kiadó. Budapest, 2001.
- Tóth Mihály (Szerk.): Büntető Eljárásjogi Olvasókönyv. Osiris Kiadó. Budapest, 2003.
- Tremmel Flórián: Adalékok a közvadmónopólium kérdéséhez. In: Emlékkönyv Dr. Cséka Ervin tiszteletére JATE Kiadó. Szeged, 1992.
- Vámbéry Rusztem: A bűnvádi perrendtartás tankönyve. Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1916.
- Vuchetich Mátyás: A Magyar Büntetőjog Rendszere. II. Könyv Gyakorlati Büntetőjog. In: Magyar Jogtudomány klasszikusai. Magyar Királyi Egyetem Nyomdája. Buda, 1819.

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK, BÍRÓSÁGI HATÁROZATOK

- A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvény
- A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény
- A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény
- A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
- A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról szóló 2006. évi LI. törvény
- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) illetve a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény
- A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény
- Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény
- A legfőbb ügyész, az ügyészek, és más ügyészségi alkalmazottak jogállásáról és az ügyészi életpályáról szóló 2011. évi CLXIV. törvény
- 14/2002. (III. 20.) AB Határozat
- 1149/C/2011. (XII. 19.) AB Határozat
- 67/1995. (XII. 7.) AB Határozat
- 2/1992. (I. 23.) AB Határozat
- A 2006. évi LI. törvény miniszteri indokolása. In: Igazságügyi Közlöny. 2006. évi 4. szám
- 1/2007 BK vélemény az 1998. évi XIX. törvény egyes rendelkezései értelmezéséről
- A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának véleménye a T/3522. számú, az egyes eljárási és az igazságszolgáltatást érintő egyéb törvények módosításáról szóló törvényjavaslatról
- 11/2003 . (ÜK. 7.) LÜ utasítás a vádelőkészítéssel, a nyomozás törvényessége feletti felügyelettel, és a vádemeléssel kapcsolatos ügyészi feladatokról
- Fővárosi Bíróság: A 2006. június 12-i kollégiumi ülés alapján készült összefoglaló az új büntetőeljárási törvény néhány lapvető rendelkezésének az értelmezéséről (2006.El.II.C.6/10. szám)
- Legfőbb Ügyész Bf. 1046/2005. szám. 2005. május 14.(IM/Büntet/2005/125/166) Észrevételek és javaslatok a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításának tervezetével kapcsolatban.
- BH1975.552.
- BH1976.393.

- BH1983.228.
- BH1993.151.
- BH1995.83.
- BH.2001.57.
- BH2003.400.
- BH2005.242.
- BH2009.5.
- BH2009.74.
- BH2009.140.
- BH2009.267.
- BH2010.114.
- BH2010.174.
- BH2011.34.
- BH2011.60.
- BH2011.189.
- BH2011.219.
- BH2011.245.